

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 1, 2019, p. 229-252

DOI: 10.7827/TurkishStudies.14665

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Aralık 2018

✓ Accepted/Kabul: Mart 2019

This article was checked by intihal.net.

KALEMİN YÜKÜ'NDE ŞAİR, YAZAR VE DÜŞÜNÜR PORTRERİ

Mahfuz ZARİÇ*

ÖZET

Ocak 1997'den Eylül 2014'e kadar on sekiz yıl boyunca *Hece*, *Heceöykü* dergileri ve *Hece Yayınları'nın* genel yayın yönetmenliğini yapmış; "Hece" ve "Hüseyin Su" imzalarıyla yazılarını yayımlamış olan İbrahim Çelik, daha önce edebiyat öğretmenliği ve kütüphanecilik de yapmıştır. Öykülerini *Tüneller*, *Ana Üşümesi*, *Gülşefdeli Yemeni*, *Aşkın Hâlleri ve İçkanama* adlı kitaplarında; anı, deneme, inceleme ve eleştiri yazılarını *Öykümüzün Hikâyesi*, *Yazı ve Yazgı*, *Hikâye Anlatıcısı*, *Keklik Vurmak*, *Bir Yağmur Türküsü*, *Kalemın Yüğü*, *Takvim Yırtıkları* adlı kitaplarında yayımlamıştır. Yazarın bunların dışında da başta Nuri Pakdil olmak üzere pek çok yazar - şair ve edebi konu ile ilgili çalışmaları ve Kazak, Türkmen, Kıbrıs, Kırım, Özbek... öykü derlemeleri bulunmaktadır.

Hüseyin Su, *Kalemın Yüğü* adlı eserinde on yedi şair, yazar ve düşünür (Namık, Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbâl, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi, Tanpınar, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Cemil Meriç, Fethi Gemuhluoğlu, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören ve Atasoy Müftüoğlu) hakkındaki inceleme yazılarını bir araya getirmiştir. Hüseyin Su, bu eserinde, yazarlar hakkında bazısı nesnel bazısı öznel hatta duygusal değerlendirmelerini dile getirirken kendi sanatsal ve düşünsel portresini de metinlere işlemiştir.

Kalemın Yüğü adlı kitaptaki yazılar, hem bahse konu yazarlar hem de Türk edebiyat tarihinde şimdiden yerini almış bir edebiyat ocağının, *Hece'nin* başmimar ve başyazarının sanatsal ve siyasal duyarlılıkları ve düşünceleri hakkında da bilgiler içermektedir. Bundan ötürü bu yazıda on sekizinci yazar ve düşünür olarak "Hüseyin Su" portresine yer verilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: mahfuzzaric@gmail.com

Anahtar Kelimeler: Kalemin Yüğü, Hüseyin Su, şair, düşünür ve yazarlar

THE PORTRAITS OF POETS, WRITERS AND THINKERS IN KALEMİN YÜKÜ

ABSTRACT

İbrahim Çelik, who endeavored as the publishing director of literary magazines such as Hece, Heceöykü and Hece Publishing; and brought out his articles with pseudonyms like “Hece” and “Hüseyin Su” during eighteen years (from January 1997 to September 2014), had worked as a literature teacher and a librarian before. The writer published his stories in the storybooks named as Tüneller, Ana Üşümesi, Gülşefdeli Yemeni, Aşkın Hâlleri and İçkanama; and his memoirs, essays and reviews in the books named as Öykümüzün Hikâyesi, Yazı ve Yazgı, Hikâye Anlatıcısı, Keklik Vurmak, Bir Yağmur Türküsü, Kalemin Yüğü and Takvim Yırtıkları. In addition to all these, he has works on numerous literary issues and writers particularly Nuri Pakdil, and also, he compiled stories from territories such as Kazakh, Turkmen, Cyprus, Crimea and Uzbek and so on.

In his work named *Kalemin Yüğü*, Hüseyin Su brought together his review articles about seventeen writers, thinkers and poets (Namık, Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbâl, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi, Tanpınar, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Cemil Meriç, Fethi Gemuhluoğlu, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören ve Atasoy Müftüoğlu). Hüseyin Su weaved his artistic and intellectual portrait in text while expressing his objective, subjective and emotional evaluations about authors.

The articles in the book named *Kalemin Yüğü* contain information about both these authors and artistic - political sensibilities and thoughts of Hüseyin Su, who is the chief architect and editorial of a literary school, *Hece*, which has already taken its place in Turkish literature history. Therefore, we gave place the portrait of Hüseyin Su as the eighteenth author and thinker in this article.

STRUCTURED ABSTRACT

In Hüseyin Su’s essays generally written within the context of special numbers of Hece, literary magazine, Hüseyin Su made evaluations and gave critical provisions considering all of the works of these thinkers, writers and poets; and literary and review magazines which were identified with some of these writers. Therefore, the articles in *Kalemin Yüğü* offers an overview to New Turkish Literature through magazines named Büyük Doğu, Hareket, Diriliş, Edebiyat and Maveria in terms of group journalism.

These articles also contain the views of Hüseyin Su about the examination and the destiny of Islamic literary activities with nationalism

and socialism. In this article, firstly, Hüseyin Su's opinions on seventeen writers, thinkers and poets were summarized; and then his thoughts regarding "human, society, life, recent history, Islamism, ummah, Ottoman State, the Republic of Turkey, contemporary semi-intellectual types, Republican intellectual type and stance holder ideal intellectual" were dealt with.

Hüseyin Su inspires hopes in his essays and critics at every stage. According to Hüseyin Su "the stance" is the photo and opinion with moral and holistic consistency that we gave the society we live in. He says that the intelligentsia that has passed the exam of stance are who talk the truth they believe without fear, exhaustion and inferiority complex.

He doesn't evaluate the philosopher in the Muslim world only in their national asset. According to Hüseyin Su, Mehmet Akif Ersoy is also an Indian poet and Muhammed İkbâl is a Turkish poet. Their language's sound is our language. They have always talked in a voice that we are familiar with our hearts and ears. Muhammed İkbâl presumably have said that "This poet is me!" when he read a part of the "Safahat" of Mehmet Akif Ersoys like Akif who have read the İkbâl's Works in Tacettin Dergahı. The intellectuals of Islamic geography are the human of the same state, the same faith and the same life.

Some of the names mentioned in the *Kalemin Yükü* are famous with their novels, poems or their ideas in the literary area and literature history. Hüseyin Su talks about these names as "regenerator, interior-designer, precursor" in his articles.

Keywords: Kalemin Yükü, Hüseyin Su, poets, writers and thinkers

Giriş

Hüseyin Su, bir önsöz ve giriş niteliğindeki "Kalemin Yükü Nedir?" başlıklı yazısında kitabına seçtiği ismin ilham kaynağını açıklar. Nuri Pakdil, 1969'da *Edebiyat* dergisinin ilk yazısında¹ "Kalemin

Kaderin bir cilvesi olarak Hüseyin Su, *Hece* dergisiyle -aynı isimle olmasa da- bir manada edebiyat dergiciliğinde bayrağı, Nuri Pakdil'den devralmış; *Hece*'de Nuri Pakdil'in *Edebiyat* dergisinin ruhunu da yaşatmıştır. Hüseyin Su, *Hece* dergisinden ayrıldıktan sonra ise derginin başına, 1969'daki *Edebiyat* dergisinin ilk sayısında ismi Nuri Pakdil ile aynı satırda yer alan Rasim Özdenören geçmiştir.

Yükü” başlığına, derginin sunuş yazısı olarak yer vermiştir. O günden beri “Kalemin Yükü” başlığını anlamlı, etkileyici ve çağrışımlı bulduğunu belirten Hüseyin Su, bu kitabında “deneme” türü adı altında bir araya getirdiği eleştiri yazılarını, aynı başlıkla yayımlamıştır. Ülkenin bir buçuk asırlık toplumsal macerasının, sürecin kahramanlarının ve siyasal düşünsel mimarlarının yeterince anlaşılmasıyla ancak kavranabileceğini belirten yazar, bu kitabın, Osmanlıdan Cumhuriyete yaklaşık yüz elli yıllık bir süreçte düşünce, kültür, sanat ve edebiyat düzleminde toplumun izlediği maceranın hem toplumsal, siyasal, tarihsel maliyeti hem de yaşanılanların bir tür hasar tespiti sayılabilecek okuma ve değerlendirmeler sayılabileceğini söyler.

Hüseyin Su, *Kalemin Yükü*’nde bir araya getirdiği yazılarında “yıkım, ayıklama ve inşa çabalarını ve bu çabaların kahramanlarını bir arada görmek ve değerlendirmek, bir düşünce çizgisi üzerinde iz sürmek” gayesini gütmüştür. Hüseyin Su’ya göre incelediği kalem sahipleri, farklı edebiyat, sanat ve kültür anlayışlarına, siyasal düşüncelere öncülük etmiş olsalar da hemen hepsi umutlarıyla birlikte aynı dil ve düşünce yaralarını taşımışlardır. Yazarlar, [düşünürler ve şairlerle ilgili yapılacak] anmalar da anılan kişiyi yorumlama biçiminde olmalıdır. Anılan öncü kişinin hayat ve düşüncesinin temel dinamiklerine, misyonuna bağlı kalınarak onun baktığı, parmağının gösterdiği yöne dikkatle bakılmalıdır. (KY: 8, 9, 109, 222)

Kalemin Yükü’nde yer verilen yazarlar, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbâl, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu, Kemal Tahir, Orhan Kemal, Cemil Meriç, Fethi Gemuhluoğlu, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören ve Atasoy Müftüoğlu’dur. Bu yazıda, kitaptaki sıralamadan farklı olarak yazar ve şairlerin doğum tarihleri esas alınarak Hüseyin Su’nun onlar hakkındaki tespit ve görüşlerine yer verilmiştir.²

1. Namık Kemal (1840-1888)

Hüseyin Su, “Bir Roman Kahramanı Olarak Namık Kemal” başlıklı yazısında Namık Kemal’in hem hayatı hem de düşünceleri açısından yaşadığı savrulmalar nedeniyle kendi döneminde, bir öncü olarak, sağlıklı bir işlevi yerine getiremediğini söyler; bu nedenle de onun kuram ve eylem bağlamındaki birikiminin bile bugüne kadar gereğince sağlıklı bir şekilde değerlendirilemediğinden yakınır. Yazara göre Namık Kemal, karakteri, hayatı ve fiziğiyle birlikte göz önüne alındığında Balzac’ın *İnsanlık Komedyası*’nı oluşturan romanlarından birinin kahramanı olarak da düşünülebilir. Edebiyatta faydayı esas ölçü olarak kabul eden Namık Kemal, eski edebiyatı da sosyal, siyasal ve toplumsal bir içeriğe sahip olmadığını düşündüğü için “pervasız etkili dili” ile eleştirmiştir. Onun pervasız dili ve yazınsal tutumu, bir açıdan eserlerini yüzeyselleştirmiştir. Tasavvufi şiirleri de aynı kusuru taşıyan Namık Kemal’in Osmanlı, Batı ve İslam medeniyeti konusundaki yönelim ve arayışları da dönemin sentezci, eklektik aydın tavrıyla çelişir; hatta Namık Kemal, bu tavrı yaralanır.

Hüseyin Su’nun Namık Kemal bağlamında dikkat çektiği hususlardan birisi de “diğer aydınların bu düşünsel tavır alışlarının, Cumhuriyet döneminden bugüne dek sürüp gelen İslâm düşüncesi geleneğini de” etkilemiş ve yaralamış olmasıdır. Namık Kemal, “bir yandan yönetim biçimlerinin meşruiyetini İslâm’dan alması gerektiğini savunurken, bir yandan da *hürriyet, istiklâl, adalet, musavat, demokrasi* rüzgârının ne yandan estiğine pek dikkat etmeden” kendisini kaptırmış ve yelken açmıştır. (KY: 176-182)

Hüseyin Su, dergi yayıncılığı süresince en yakınındaki isimlerden biri olan Ömer Lekesiz’in deyişiyle *Hece* ve *Heceöykü*’nün sayfalarını kendini solda tanımlayan yazarlara da açmış; fakat popülist, ırkçı ve takiyyeci yazarlardan ise uzak durmuştur. (Lekesiz, 2014)

² Yazıdaki italik vurgular Hüseyin Su’ya, köşeli parantez içi ifadeler ve koyu puntolu vurgular ise bize aittir.

2. Mehmet Akif Ersoy (1873-1936)

Hüseyin Su, Mehmet Akif Ersoy ile ilgili yazısının başlığında Akif'i "Karakter Âbidesi ve Bir Çığlık" olarak niteler. Hüseyin Su, "samimiyet hüneri" tanımlamasının Akif'in şiiri için olduğu gibi hayatı için de rahatlıkla söz konusu edilebileceğini ve çok da açıklayıcı olacağını söyler. Yazara göre Akif'in kişiliğini ve yaşadığı hayatı yücelten hususlardan birisi ve belki de en önemlisi, onun yalın hâli ve hasbîliğidir. Kişisel hiçbir hesap gütmeyen kişiliği; ilkeli, erdemli, baştan sona tutarlı ve adanmış hayatı; inançları ve donanımları itibarıyla Akif, tam bir imparatorluk insanıdır.

Hüseyin Su'ya göre hak ve adalet ilkelerine göre eleştirdiği, isyan ettiği Abdülhamit karşısında, zaman zaman İttihatçıların, Batıcıların, Türkçülerin düzleminden konuşması da Mehmet Akif'in onlar gibi düşündüğü, onlarla ideal birliği içinde olduğu, onlarla birlikte hareket ettiği anlamına gelmez. Akif, istikametini yitirmeyen, feraset sahibi, karakter âbidesi bir kılavuz insandır. Tarihsel ve toplumsal koşullar, sahil bir seciyeye sahip bir insan olan Akif'i de yoğurmuş, biçimlendirmiştir. Akif, bir mücadele insanı, bir idealist, şair ve âlimdir. Varlıkta da yoklukta da her zaman onurlu ve dik duran bir insandır. Tok sözlü, hiçbir koşulda ve hiç kimse karşısında sözünü esirgemeyen birisidir. Yanlışlık, haksızlık ve zulüm karşısında öfkeli. Yeri geldiğinde yumuşak kalpli, mütevazı, dikkatli ve rikkatlidir. İlim sahibi olduğu kadar hilm sahibidir de. Kahraman edalı, vakarlı, minnetsiz, doymun bir insandır. Akif, açlığandan da tokluğundan da kolay kolay söz etmez. Her büyük adam gibi o da yalnız birisidir; fakat onun, yalnızlığı sevip sevmediği ise bilinmemektedir. O, bu yalnızlığa sabretmesini, yalnızlıkta çoğalmasını, bilenmesini başarmıştır. Akif, düşük seciyeli insanların itibar ettiği, ardından koştuğu, değer bildikleri yalancı, parlayan, sahte hiçbir şeye de değer vermemiştir. Göz alıcı, gönül çelici parıltıların değil ardından koşmak, onlara doğru bir adım bile atmamıştır. O, dünyaya karşı son derece müstağnidir. Kendisi birilerine giderken çıkar gözetmemiştir. Kendisine birileri gelirken de çıkar gözetilmesini istememiş; eğer böyle bir imayı bile sezmişse artık ona yaklaşmanın imkânı kalmamıştır. Dostuna da düşmanına da güven veren bir insandır. Kendisiyle ilişki kurmak, dost olmak isteyen her insanın da ilk önce güven vermesini istemiştir. Konuşan muhatabını da karşısındaki çocuk bile olsa hiçbir zaman kulak ucuyla dinlememiştir. Siması, seciyesini yansıtan bir insandır. Topluluk içinde oturup kalkarken, konuşurken, birlikte olduğu insanların kendisine ihtiramla davranmalarına fırsat vermeyecek şekilde bir "tedricsiz" davranış ve konuşma üslûbuna sahiptir. Doğu ve Batı edebiyatının hemen hemen bütün önemli yazarlarını ve klasik eserlerini okumuştur ve onlar arasında gerektiğinde eleştiriler ve karşılaştırmalar yapmıştır. Akif; ikeli, inançlı ve kendi kişiliğinin sınırlarını koruyan bir insandır. Herkesten de sınırlarını bilmesini ve korumasını beklemiştir. İçtenliği, gerçekliği çoğu dostlarına itici ve sıkıcı gelmeye başlasa da onda kusur arayanlar, yine onun erdemlerini sayıp dökmüşlerdir. Siyasi olarak ve İslam düşüncesi çizgisinde Afganî, Abduh, Reşit Rıza, İkbâl gibi modern yönelimleri izlemiştir. Akif'in İslam düşüncesi anlayışına yapılan eleştirel vurguların izlerini de buralarda aramak gerekir. Akif, İslâm düşüncesi çizgisinde tasavvufi düşünce geleneğinden çok selefi düşünüşe yakın durur. İttihatçılarla kurduğu ilişkideki amacıysa İslam birliği için ümmet bağlamında topyekûn antiemperyalist siyasal bir mücadeledir. Bu amacının karşısında [gördüğü] engeller de Batıcılık, din düşmanlığı ve ayrılıkçı ırkçılıktır.

Hüseyin Su, ilk Meclisteki milletvekilliği ve ondan sonra devam eden süreçteki toplumsal, siyasal gelişmelerle [kurulmakta olan yeni devletin esaslarına dair] umudunu yitiren Mehmet Akif'in Mısır yıllarının da adını koyar; o yılları, "hem ruhen hem de fizik olarak fiilen, ölüncüye kadar" devam etmiş "sürgün" olarak niteler. Yazarın Akif portresinde dikkatlere sunduğu bir başka husus da öldüğünde, marşını yazdığı Devlet'in, Mehmet Akif'in cenazesine sahip çıkmamış olması, hatta şairin ölümünde bir haber değeri bile görülmemişçesine bu haberin halka duyurulmak istenmemiş olmasıdır. (KY: 71-79)

3. Muhammed İkbâl (1877-1938)

Hüseyin Su, “Boyun Eğmeyen Ateşin Dili Muhammed İkbâl” başlıklı yazısında, İkbâl’i “hayatıyla, düşünceleriyle, mücadelesiyle, doğruları ve yanlışlarının toplamıyla bir *işaret*” olarak niteler. Yazara göre İkbâl, inanç ve istikamet bağlamında [gördüğü eğitim süreci sonucunda] Batı’dan en az yara alarak dönen öncü isimlerdendir. İkbâl, bir işaret insanı olduğu kadar aynı zamanda bir imge insandır da. O, kimi zaman yanlış görse de İslam coğrafyasına kapsayıcı bakabilen bir şair ve düşünürdür. Çağdaşı pek çok düşünürden farklı olarak da hiçbir zaman inanç bunalımı yaşamamıştır. Doğruları ve yanlışlarıyla İkbâl, ümmetin sesidir. İkbâl, Batı düşüncesiyle uygarlık bağlamında hesaplaşma konusunda bir yanlışla düşmese de onun tavrı, tam anlamıyla bazı modern Batı değerleriyle müslümanların inandıkları ve tarih içinde sahip oldukları değerler arasında bir *uygunluk* aramak ve bulduklarını da bunalımdan çıkış yolu olarak göstermeye çalışmaktır. İkbâl, İslam dünyasındaki modern düşüncelere ve yorumlara, geleneksel düşünce ve yorumlardan daha yakın durur; [fakat] *uygunluk* arayışının ve düşüncesinin yanlış olduğunu bir türlü görmez. O, bir yandan Batı felsefesiyle ilgili birikimini tasavvuf düşüncesinin süzgeciyle ve dikkatle süzmeye çalışırken diğer yandan da tasavvufu felsefi birikimle zenginleştirdiğini düşünür. Onu düşüncelerinin temelinde “kendisinden önce ve kendisinden sonra yaşayan müslüman düşünürlerin modern Batı dünyasının göz kamaştırıcı gelişmesi karşısında, *gerçekliğe* tekabül eden bir dinî düşüncenin oluşturulması yönündeki çabaları” yatmaktadır.

İkbâl’in yanlışlarından söz eden Hüseyin Su, onun bir müslüman düşünür olarak Hilafet’in kaldırılması’nı Meclis’in içtihadı olarak yorumlamasına, bunda bir sakınca görmemesine, Cumhuriyet’in kurucusuna övgü dolu kahramanlık kasidesi yazmasına da dikkat çeker. Bütün bunlardan Muhammed İkbâl’in “1923’te Türkiye özelinde İslâm coğrafyasında olup bitenleri, bağlam ve mahiyeti itibarıyla gereği kadar anlayamadığı”; “Hem Türkiyeli hem de pek çok müslüman ülkenin aydınları gibi” onun da bütünüyle İslâm coğrafyasını, Batı’nın, “içerideki *batıya* emanet ettiğinin ayırımına varamadığı” sonucuna ulaşır. (KY: 82-91)

4. Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)

Hüseyin Su, “Bozgunda Bir Fetih Düşü Yahya Kemal Beyatlı” başlıklı yazısında şairi, Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş dönemi “mütereddit entelektüelin” bütün özelliklerini taşıyan birisi olarak niteler. Hüseyin Su’ya göre Beyatlı’nın hayatının her döneminde ve hemen her konudaki düşüncelerinde, tavır alışlarında ve tavırsızlıklarında bu hâl görülür. Yahya Kemal’in şiir, estetik, tarih, vatan gibi konulardaki düşüncelerinde sayısız çelişkilere, birbirini nakzeden önerilere ve çoğunun nereden, hangi bağlamdan söylendiği kestirilemeyen sözlere rastlanır. Onun yazılarında “Doğu ve Osmanlı hayranı, İslâm medeniyeti üzerine kafa yormuş, yer yer bu medeniyetin paradigmasını anlamış, insanlığa katkısını görmüş, bu medeniyetin insanlık, tarih ve gelecek için ne ifade ettiğini bilen, meftun olmuş bir oryantalist sanatçı” havası sezilir. [Doğu-İslam medeniyeti karşısında] Yahya Kemal, bir Batılı gibi büyülenirse de gördükleri, onu, İslam medeniyetinin dini bağlamını bütünüyle kabul eden ya da bütünüyle reddeden bir imana ve inkârâ ulaştıramaz. Beyatlı, Osmanlı insanının yaşadığı bozgunla birlikte milletin nasıl bir karanlığa çekildiğini konuşmaz. O, bu tablo karşısında Doğu’nun egzotizmiyle büyülenir ve okuyucusunu da büyüler.

Hüseyin Su, Yahya Kemal’in eskiyi yani İslam medeniyetini temsil eden Yeni Mektep’ten çıkıp yeniye yani Batı medeniyetini -Yahya Kemal’in hatıralarındaki tabirle bir yönüyle gâvurluğu- temsil eden Mekteb-i Edeb’e geçişinin; geleneği temsil eden “okuma yazma bilmeyen, ama itikadı sağlam, beş vakit namazını kılan...” bir annenin ve “içki ve eğlence âlemlerinden ibaret bir gece hayatı olan ‘kalpsiz babası’”nın, bir de on sekiz yaşında gittiği Paris’teki eğitim ve yaşantının Yahya Kemal’deki etkisine dikkat çeker. Hüseyin Su’ya göre Yahya Kemal, “frenk muhafazakâr kimliğini” bu dokuz yıllık Paris hayatına borçludur. Ülkesine dönünce artık yabancılaştığını görmüş olan şairin, dini içerikli şiirlerine karşın Batılı değerlerle ve Cumhuriyet devrimleriyle herhangi bir sorunu, onlara temel bir itirazı olmamıştır. Onun mazi karşısındaki tutumu da tam bir türbedarlıktır. Hem de türbedekinden çok

türbedeki buhurdan kokusuyla mest olan bir türbedarlık. Yahya Kemal'in devrimler sürerken yöneticilere "Halkın müslüman olduğunu göz ardı etmeyin" nasihati ile neyi kastettiği ve bu sözün bir rica mı yoksa bir taktik öneri mi olduğu da tam anlaşılır değildir.

Hüseyin Su, Yahya Kemal'in Sermet Sami Uysal'a verdiği röportajda cennet, cehennem, ahiret gibi konular hakkında, inanmadığını belirten sözlerini de aynen aktarır; Sezai Karakoç'un yaptığı gibi bir ara yol bulmaya çalışmaz. Hüseyin Su'ya göre sonuçta, arayanlar, Yahya Kemal'de imana dair de inkâra dair de bol bol delil bulabilirler. Yahya Kemal, hayatının hiçbir döneminde maziyi oluşturan asıl bağlamın [İslam dininin ve medeniyetinin] itilip kakılmasına, tarihten kovulmasına karşı sesini çıkarmamıştır. Bu konuda taraf olmamış, [yapılanlara] razı olmadığını bile açık etmemiştir. [Bütün bunlarla birlikte] "Ondan geriye büyük ve iyi bir şair; iyi, değerli, etkili, yol açıcı ve iyi bir Yahya Kemal şiiri, hak edilmiş Modern Türk Şiirinin Kurucu Ustası unvanı" kalmıştır. (165-174)

5. Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)

Hüseyin Su, "Âraftaki Aydın Hangi Tanpınar?" başlıklı yazısında, Tanpınar'ın günümüzde "romancı, şair, öykücü, deneme yazarı, edebiyat tarihçisi, tiyatro yazarı, akademisyen, milletvekili, düşünür" gibi pek çok sıfatla anılmasına rağmen bir yandan da yapıp ettiklerinin çoğunun ardında döküm saçım kaldığına vurgu yapar. Hüseyin Su'ya göre Tanpınar, gelenek / Osmanlılık bağlamında "[Teklifim] ...Batılı anlayışla, batılı ustaları severek eser vermektir." demekle hem eskiyi / geleneği savunanları hem de devrimi savunanları hem sevindirecek hem de üzecek bir düşünce ortaya koymuştur. Tanpınar, hiçbir zaman Batılılaşma itirazları bağlamında bir hesaplaşmaya da girmemiştir. Yaptığı mahcup *itiraz* da geleceğini gölgeleyen *sis* hâlinde bir soru işareti olmuştur. Hüseyin Su, tedirginliklerinin yanı sıra Tanpınar'ın bir yandan yazı devrimine itiraz ederken bir yandan 1930'lu yıllarda liselerde Divan edebiyatının okutulmamasını eğitim şuralarında savunmamasına, milletvekili olabilmek için yaptıklarına, 1960 darbesine alkış tutmasına ve yazdıklarıyla darbenin kalemşörlü kesilmesine de dikkat çeker. Yazara göre Tanpınar, medeniyet krizi aydınının bütün korku, çelişki, kenara atılma, yüceltilme, gelecek beklentisi gibi özelliklerini ve gelgitlerini kişiliğinde toplamış bir şahsiyettir. (KY: 249-254) Hüseyin Su, bir yazısında da Tanpınar'ı tereddütlü aydın kişiliğinin öncülerinden birisi olarak anar. (KY: 165)

6. Nazım Hikmet (1902-1963)

Hüseyin Su Nazım Hikmet'i öncelikle Türkçenin bir şairi olarak niteler. Yazara göre onu ülkesinden ve dilinden sürenlerin bugün adı anılmamasına karşın Nazım Hikmet'ten geriye Türkçenin güzel şiirleri kalmıştır. Nazım Hikmet, kimi zaman hak etmediği eleştirilere, yergilere, hatta kınamalara maruz kalırken kimi zaman da hak etmediği övgüler almış, hatta efsane hâline gelmiştir. Nazım Hikmet, bir açıdan hem Mustafa Kemal ve Kemalizme hem de Stalin ve Stalinizme karşı iken ve her iki kesim tarafından da mağdur edilmiş iken, bir başka yerden bakınca da hem Kemalist hem de Stalinisttir. Radyo konuşmalarında kendisini Stalin'in yarattığını söylemiş, gözlerini onun açtığını söylemiş olan Nazım Hikmet, Mustafa Kemal'e de şiirler yazmış, ondan af dilemiştir.

Nazım Hikmet üzerine yazılan övgü ve yergilerin çoğunun siyasal düşmanlıklardan ve hayranlıklardan ileri geldiğini belirten Hüseyin Su'ya göre onun yazarlığı, şairliği, düşünürlüğü ve siyasal kişiliği bir bütün olarak değerlendirildiğinde eserlerinin büyük bir bölümünün sanat değerinden yoksun olduğu görülür. Siyasal ve ideolojik bir kişiliği ve kimliği bulunan Nazım Hikmet'in yazdıkları, geleceğin toplumu projesi sahibi olarak, bütünüyle devrimci bir amaca dönüktür. Onun eserlerinin çoğu siyasal sanat perspektifini önceler. Saf sanat bağlamında konuşurken de siyasal vurguyu ayrı tutmaz. Eserlerinin siyasal zaafiyetle malul olmasına rağmen o yine de çağdaşları içinde Türkçenin en iyi şiirleri arasında anılmasını sağlayacak oranda iyi şiirler toplamına sahiptir. (KY: 217-219)

7. Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983) ve *Büyük Doğu* Dergisi

Hüseyin Su'ya göre Necip Fazıl, hayatındaki sınavın ne denli zor olduğunun hem farkında hem de bilincinde bir şair, bir düşündürdür. O, savrulmalarının, gidip gelmelerinin, sürekli içindeki, kafasındaki ve elbette çevresindeki dikenli telörgülerine çarparak, yaralanarak ve bu yaralarla yaşadığının en derin şekilde farkındadır. Necip Fazıl, bu hayatın acısını derinden hissetmektedir. Bu hâliyle de bütün ülkenin ve ülke insanının inanç, tarih, kültür ve düşünce açısından aldığı yarayı sarmayı, hayatı boyunca yalnızca kendi görevi bilmiştir. Bütünüyle bir milletin inanç, tarih ve toplum planında kavgasını üstlenmiştir. Hayatının son döneminde yayınladığı *Rapor*'ları da dâhil edildiğinde kırk yıl yayımlanan *Büyük Doğu* dergisine ve bütünüyle yazdıklarına bakıldığında, bu tarih ve inanç acısının, sürekli kanayan bu yarının Necip Fazıl'ı, hayatı boyunca uyardığı, diri tuttuğu, öfkesini besleyip büyüttüğü ve sesini yükselttiği görülür. Necip Fazıl, zaman zaman hatalarını görür ve pişman olur ama o, sürekli yarasıyla oynayan zeki, hırçın ve yaramaz bir çocuğun safiyetine de sahiptir. O, ateşi maşasız tutmaktan çekinmeyen, hatta bundan bir tür haz alan ve onur duyan; herkesin haddini bildirdiği gibi dönüp kendi eline vurmaktan, kendisini azarlamaktan da çekinmeyen birisidir. Necip Fazıl, neredeyse hayatı boyunca, namluyla hedef arasında öfkeyle sürekli vınlayarak giden, mütemadiyen giden, durdurulması ve tutulması imkânsız bir kurşunun sınırsız gerilimini yaşamıştır. Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasi ile [1934'te] karşılaştıktan sonra, bilinçli ve aydınlık bir ufka bütünüyle ulaştığı söylenemese de durduğu yere ve yazdıklarına bakılınca, ana hatlarıyla yönünü tayin edebildiği, kaleminin sorumluluğunu, inanç, tarih ve millet adına verilmesi gereken kavganın boyutlarını gereği kadar kavradığı görülür.

Hüseyin Su'ya göre Necip Fazıl'ı değerlendirirken sonuçta onun “düşünce ve sanat dünyasının bütünlüğü ve içerdiği çelişkiler”, “yanlışları ve doğruları, eskiyen ve eskimeyen düşünceleri” de gözetilmelidir. Onun *Büyük Doğu* dergisi de bir edebiyat ve kültür dergisi olmaktan çok bir tarih ve inanç kavgasının keskin dili, gür, korkusuz, pervasız sesi ve bu sesin yankısıdır. *Büyük Doğu*, “düşünce, tarih ve bir coğrafya tasarımı”dır. (KY: 93-102)

8. Nurettin Topçu (1909-1975) ve *Hareket* Dergisi

Hüseyin Su, Nurettin Topçu'yu ülkenin geleceğine dönük bir ütopya tasarlayan bir düşünür, duruş sahibi bir mürebbi ve tam bir mümin kişilik abidesi olarak görür. Yazara göre Topçu'nun kişiliği ve duruşu, hayatı boyunca muhataplarına, yol arkadaşlarına, yazdıklarından daha çok ve daha derin bir biçimde nüfuz etmiş, kafalarında ve gönüllerinde daha derin etkiler bırakmıştır. Hüseyin Su, Topçu'nun eserlerini “akademisyen / felsefeci olarak ürettiği teknik / felsefi eserler ve *Dünden Yarına Türkiye* bağlamında ürettiği eser ve düşünceler” olmak üzere iki kısma ayırır. Topçu'nun gözlerindeki yumuşak bakışın ve ağız çevresindeki yumuşak gülüşün onun kişiliğinin, düşüncelerinin ve gelecek tasarımının sınırlarını ve fotoğrafını net biçimde verdiğini söyler. Topçu'nun [Rasim Özdenören, Sezai Karakoç gibi] ele aldığı kavramları, alışlagelmiş anlamıyla ele almadığını, o kavramları kendince yeniden, felsefi, sosyolojik açılardan tanımlayıp onlara farklı anlamlar yüklemeye çalıştığını belirtir.

Hüseyin Su, Topçu hakkında tespitlerde bulunmakla yetinmez, değerlendirmelerde de bulunur. Ona göre Topçu'nun milliyetçilik anlayışı ırkçılık değilse de o anlayışın ırkçılıkla arasında çok belirgin ve kesin sınırlar yoktur. Onun İslam anlayışı da ümmetçiliği ve şeriatçılığı içermez. Tasavvuf anlayışı da felsefi ve düşünsel anlamda bir tür mistisizmdir ve İslam mistisizmini Hristiyanlıktaki mistisizm olarak görür. Onun tarihe dayalı bir millet ve vatan anlayışı vardır. Misak-ı Milli'yi en keskin vatan sınırları olarak bilir. Otoriter devlet [anlayışını savunur]. Demokrasiden de vazgeçmez. Onda, sentez işlevselliği esastır.

Hüseyin Su, ilk sayılarında edebiyat ve güncel siyasete neredeyse hiç yer verilmemiş olan *Hareket* dergisinin ilk yıllarında varlık ve hareket düşüncesinin felsefi planda Nurettin Topçu tarafından kurulmaya çalışılmış olduğuna da dikkat çeker; derginin ilkelerini “Bin yıllık tarih, müslüman Türk'ün vatani olarak Anadolu, milliyetçilik, Türk-İslam sentezi, otoriter bir devlet anlayışı, demokrasi,

milliyetçi / Anadolu / İslam Sosyalizmi, mistisizm / tasavvuf, Yahudi ve Masonluk karşıtlığı...” olarak tespit eder. (KY: 154-159)

9. Kemal Tahir (1910-1973)

Hüseyin Su'ya göre Kemal Tahir, yirminci asrın arayışları, mücadeleleri, isabetli - isabetsiz düşünce ve çelişkileriyle yaşamış aydınlarından birisidir. *Geçit* dergisini çıkardığı yıllarda dönemin de etkisiyle heyecanlı, umutlu ve genç bir Kemalist'tir. Ömrünün 1940-1960 yıllarını kapsayan dönemini ise romantik bir Komünist olarak Kemalizm'in hapisanelerinde geçirir. Bir süre sonra da “ülkesine de ülkesinin insanına ve tarihine de o güne kadar inandığı Kemalist ve Marksist ideolojiye de başka gözle ve çok farklı bir açıdan” bakmaya başlar. Her iki iktidarın da karşısında konumlanır. Ülkenin sorunlarının çeviri düşüncelerle halledilemeyeceğini kavrayan Kemal Tahir, Anadolu'yu tanımadıklarını belirttiği geçmişteki ve zamanındaki aydınları da eleştirir. 1960'lar ve 1970'lerin baskıcı ve aldatmacı düşünsel ve siyasal ortamında Kemal Tahir, Osmanlı bakiyesi bütün aydınlarda ve yazarlarda görülen tarihsel bir misyonla yazmaya başlar. Yazdıklarında Sosyalist düşünceyi eleştirse de Sosyalist bir düşünce adamı olarak kalır. Öte yandan sağ, muhafazakâr ve milliyetçi çevreler onun Türk tarihi, Anadolu Türk insanı konusundaki coşkulu düşüncelerine ve üstün millet vurgusuna; İslami çevreler de, Osmanlı ve İslâm toplumunun sosyal yapısına ilişkin kimi konulardaki siyasal, ekonomik ve tarihi görüşlerine yakınlık duyarlar. Kemalist sol da, Kemal Tahir'in yazı devrimini deli saçması olarak nitelemesi hatta Cumhuriyet devrimlerinin hepsinin anlamsız, gereksiz ve şablonlardan ibaret olduğunu söylemesi üzerine, onun düşüncelerinin gerici bir sapma olduğunu söyler. Marksist sol ise Kemal Tahir'in 1923 devrimlerine karşı gerici bir ihanet içinde olduğunu ileri sürer.

Hüseyin Su'ya göre Kemal Tahir, yalan yanlış dayatmalara karşı duran, sorular soran, yazı yazan, konuşan muhalif bir aydın ve entelektüeldir. “Kemal Tahir, legal, illegal bütün sosyalist ve komünist gruplardan ayrı bir yerde durur ve düşünür. Dili ve tavrı, net, çekincesiz ve kompleksizdir. Hazır, verili, çeviri düşüncelerin kapsadığı alanda, egemen düşüncelerin koruyucu şemsiyesi altında durup düşünmez.” O, geçerliliği bugün de sürecek şekilde, Türkiye'deki Sosyalist anlayışın Kemalizmden pek de farklı olmadığını söylemeye çalışır. Feraset ve netlikle, Osmanlı'nın Batılılaşmasını bir tür ölüm fermanı olarak görürken, Sosyalizmin de Batılı bir düşünce olduğunu ise tartışmaz; sadece Batı'dan aynen alınmasının yanlış olduğunu söyler. Kemal Tahir, Osmanlıdaki insani cevheri oluşturan etkenlerin neler olduğunu, yani İslam'ın tarihi ve toplumsal belirleyiciliğini ise gereği kadar konuşmaz. “Biz Osmanlıyız!” derken de bu konudaki kesin ve önemli olan ayırıcı unsurun [yani İslam'ın] adını koymaz.

Hüseyin Su, Kemal Tahir'in yerliliğine dair yaygın kanıtı da sorgular. Ona göre romancının Türk Sosyalizmi arayışı, Batılı düşüncenin başka bir biçimidir. Kemal Tahir, Anadolu Türk insanının özelliklerini farklı dinamiklerini görmesine rağmen, bunların köklerine inememiş; bunları künhüne vakıf olacak şekilde anlamamıştır. Onun romanları da sevenlerinin dediği gibi Dostoyevski'nin eseri çapında olmasa da belirli bir düzeyin üzerindedir. O, bir düşünür olmakla birlikte düşünürülüğünün ününe denk düşecek sistematik bir eser de vermemiştir. Sonuçta o, doğrularını da yanlışlarını da kompleksiz, kendisine ve savunduğu tezlere güveni tam, her zaman kitabın ortasından konuşan, doğrucu ve cesur bir aydın dili ve üslubuyla yazmış ve konuşmuştur. Samimiyetle Türkiye'nin ruhunu arayan Kemal Tahir, aradığı ruhu [İslam'ı] ise ne yazık ki bulamamış; onu görmezden gelmiştir. (KY: 224-236)

10. Orhan Kemal (1914-1970)

Orhan Kemal'i hayatı boyunca koruduğu insani duruşu, yazarlık için gerekli sağlam bir irade ve seçim kararına sahip oluşu ile dikkatlere sunan Hüseyin Su, romancının hem kendi içinde hem de toplumsal ilişkilerinde çok net ve yalın bir insan olduğunu söyler. Ona göre Orhan Kemal, net, müdanasız [yağ çekmeden, eyvallahsız], samimi, içten ve her insanın genel geçer gördüğü kurallara itibar etmeyen bir insandır. Süssüz, yalın ve doğaçlama yaşadığı gibi yazıları da süssüz, yalın ve doğaçlamadır. Bunlarla birlikte roman ve öyküleri teknik, dil ve üslup bakımından gerekli özelliklerden

yoksundur. Yazarak yaşayan, her türde ve her yıla iki kitap düşecek derecede yazan Orhan Kemal, eserlerindeki kişiler dolayısıyla Çukurova hatta köy romancısı olarak tanınmıştır. Oysa o, Anadolu insanının inanç, ahlak ve değerler sistemi bağlamında hayat algısını ve hayat dinamiklerini, siyasal yaklaşımları nedeniyle ve genellemeler dolayısıyla gereği gibi anlayamamıştır. Onun roman ve öykülerinde katı, somut, yer yer soğuk insani ve toplumsal gerçeklik vardır. Onun roman ve öyküleri, karakterleriyle yaşar ve bilinir. Kendisi de romanlarından bir kahraman gibidir. O, çağdaşı çoğu romancıdan da siyasal propaganda aracı roman ve öykü yazmaktan kaçınmasıyla ayrılmıştır. Hemen her konuda düşünüp yazmaya çalışmış olan Orhan Kemal'in öyküleri de romanlarından daha yukarılarda tutulmalıdır.

Hüseyin Su'ya göre sanatçının düşünür de olması gerektiğini söyleyen, apolitik sanatçı tutumunu onaylamayan Orhan Kemal, “en Batılıımız bile gerçek Batılı olamaz” demekle birlikte yol ayrımına geldiğinde her Türk aydını gibi kendisi de ikileme düşer; eski Batı-yeni Batı ayrımı yapıp tercihini yeni Batı'dan yana kullanır. (KY: 239-246)

11. Cemil Meriç (1916-1987)

Hüseyin Su'nun bu kitapta kalemini en keskin kullandığı yazısı, Cemil Meriç üzerine olanıdır. Yazar, Cemil Meriç'i, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Peyami Safa gibi mütereddit aydın yazarlardan birisi olarak anar. Yazara göre Meriç, “birbiriyle çelişen ve aynı zamanda bir sarmal hâlindeki duyguların, düşüncelerin, retlerin, kabullerin, değerlendirmelerin, yargılamaların, kesip biçmelerin, kimi zaman bir bütün, kimi zaman da ayrı ayrı kişilik adacıklarının bir araya geldiği çetrefil bir kişilik” arz etmektedir. Osmanlı'nın büyük bir sancıyla parçalanışı, Fransız işgali altında aldığı Fransızca eğitim ve Fransız kültürüyle oluşan donanımının ağır yükü, Cemil Meriç'in bütün hayatına ve eserlerine etki etmiştir. Her zaman çelinmeye açık bir gönlü, düşünsel etkilere hazır bir zihin ve tecessüs hâli ile Cemil Meriç, çevresindeki hemen her insanla ve okuduklarıyla bütünleşerek oluşan bir kişiliktir. “Hayat serüveni, geldiği yerler, yaşadığı gel-gitler, savrulmalarla dolu ömrü ve hiçbir yere *bağlanamayan* bir kişiliğe sahip oluşu itibarıyla hiç kimsenin onu kendisinden göremediği ama herkesin de kendisinden onda bir şeyler bulduğu bir insandır Cemil Meriç...” Cemil Meriç, ne denli milliyetçi ya da İslami düşüncelere sahip olsa da solun “ne olursa olsun bu bizdendir” diyebileceği birisidir. Milliyetçi, muhafazakâr sağın ise düşünsel ve siyasal komplekslerini bastırmanın yolu ve bir tür de bu dilin simgesi olarak sahiplendiği birisidir. Meriç, Müslüman kesimin de düşüncelerinden, şüphelerinden, inançlarından, ilişkilerinden ve bazı eleştirilerinden rahatsızlık duysalar da Cumhuriyet Türkiye'sinde solun ve devletin lanetleyemeyeceği bir ses olarak sahiplendiği bir isimdir.

Hüseyin Su, Cemil Meriç için “Yazdıklarını yayınlayan ve itibar gösteren gazete ve dergiler asıl yazmak istediği, itibar beklediği dergiler değildir. *Yeni Devir* gazetesinde yazmayı haysiyet kırıcı bulur, aslında yazmak istediği gazete *Cumhuriyet*'tir.” derken Meriç'in, yazarları arasında Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Atasoy Müftüoğlu, Akif İnan gibi müslüman kişilikleriyle öne çıkmış yazarlarla bir arada bulunmaktan haz duymadığını ve Cemil Meriç'teki kompleksi vurgulamış olur. Hüseyin Su'ya göre Cemil Meriç, sağ sıklıkla, solu da papağanlıkla eleştirirken her iki tarafın da kendisini gereği gibi takdir etmekten, değerini ve yazdıklarını anlamaktan uzak olduğunu söyler. Cemil Meriç için söylenegelen solculuktan milliyetçiliğe, oradan da İslam'a geçtiği yönündeki düşünce ise gerçeği yansıtmamaktadır. Gerçekte Cemil Meriç'in geçtiği sınırlar hiç de belirgin değildir. O, kıyasıya eleştirdiği [sağ ve sol diye tanımlanan] yanlış ülkeyi en iyi temsil eden düşünce adamıdır. Fransız dili ve eğitiminin şekillendirdiği entelektüel tavrı ve düşünüşüyle çok sevdiği kendi ülkesinde kendi insanı içinde, inanabilmek için yanıp tutuşan bir *yabancı*dır. O, kendisini aydın, entelektüel yapan başlıca özellikleri olarak herkestendir ama hiç kimseden de değildir.

Hüseyin Su, Cemil Meriç'in “Hint düşüncesi ve edebiyatı söz konusu olduğunda, Pali metinleri üzerinde doğrudan çalışan Asaf Halet Çelebi”nin emeğini anmamasını ve bu konuda kendisini ilk ve tek görmesini, Sosyalizm bahsinde de aynı tavrı takınıp “Türkiye'de iki entelektüel var. Biri benim, diğeri

de Attila İlhan." demesini, Sezai Karakoç'u görmezden gelmesini ıskalamaz; bir Nuri Pakdil öğrencisi ve yoldaşı olarak keskin nişan alır. Cemil Meriç'in Hz. Peygamber'den söz ederken "hazret" dememesini kalam kalkarıyla gerekçelendirmesini; "kendi tatmin olunmamış cinsel açıklığının ve kendisinden yaşlı bir kadınla bir ömür geçirdiği evliliğinin intikamını" Hz. Peygamber'den alıp Hz. Peygamber'in de kendisinden yaşlı Hz. Hatice ile geçen yıllarının acısını çıkarmak için Hz. Aişe ile evlendiğini "küstah bir dille" söylemesini hoş görmez.

Yazara göre, Cemil Meriç, muhafazakâr olmadığı gibi onun muhafaza ettiği bir şey de yoktur. O, "içlerinde dolaşıp durduğu kitaplardan öğrendiklerinin ve taşımaktan kıvanç duyduğu kuşklarının elinden yakasını bir türlü kurtaramayan Batılı bir entelektüel ve aydındır." O, hayatı boyunca, Sosyalizme adanmadığı için bir Saint Simon, romancı olmadığı için bir Balzac, bir aydın olarak meydanlara inemediği için de bir Sartre olamamıştır. Meriç, pervasız hatta zaman zaman küstah dili ile her düşünceye ve inanca karşı mesafeli duruşu ile Batılı bir entelektüeldir. Cemil Meriç acı, aşk, ıstırap, yalnızlık, öfke, hüzün, kırgınlık, korku, sevgisizlik, nefret ve kinle örülen dünyasını, bir kahraman edası, tavrı ve duruşuyla tatmin etmeye çalışmıştır. Tatminsizlik, sevgisizlik, körlük, cinsel açlık duygularıyla kalbi ve kafası sürekli kavrulmuştur. Kibri ve yaraları her zaman önünde iki büyük engel olmuştur. O, bunları da gösterişli, kimsenin itiraz edemeyeceği bir kalem gösterisiyle güzellemiştir. Cemil Meriç'in acıtıcı ve ezici bir dili vardır. Düşünce ve inançlarında da sonuna kadar emin değildir. Düşünce ve yargılarını çoğu zaman eleştirel hüküm ve tanım cümleleriyle dile getirir. İnsanları ya üstlerine sözcükler ve cümlelerle basarak yerin dibine batırır ya da ayaklarının altına sözcüklerden ve cümlelerden kaideler yaparak zirvelere yükselir. Varlıklarından yakındığı küçük insanları var eden siyasal toplumsal sistem karşısında ise esastan bir hesaplaşmaya girmez. *Başkasını yaşar* adeta. Cemil Meriç'in cümleleri bir kez ilk anlamıyla, bir kez de nefis savunması anlamıyla okunmalıdır:

"Herkesin arkasında olmasını bekler ama kendisi önde olmaz. Çünkü kendisi de zaten *istikametini bulmuş* bir düşünür değildir. Hep aradığını söyler. *Seçim yapamaz* bir türlü. (...)

Hiç tevazua gerek görmeden, Türkiye'de birinci derecede kendisinin yazdıklarının okunması gerektiğini, söyler. İslâm'dan Marksizme, bilimden ve felsefeden sanata, edebiyattan politikaya kadar görüş belirtemeyeceği konu neredeyse yoktur. İslâm hariç bütün bu alanların çoğunda da Türk aydın ve entelektüellerinin hemen hepsinden daha çok bilgi ve malumat sahibidir. İslâm'ı bildiği söylenemez ama."

Hüseyin Su, eleştirmekle birlikte Cemil Meriç'in hakkını da teslim edip, onun "düşünme, düşündüğünü söyleyebilme, eleştirme, tavır alma ve uçsuz bucaksız bir düşünce ve kültür yolculuğuna çıkma cesareti kazandırmak gibi çok önemli bir işlevi" olduğunu söyler. En büyük arzusu, şair ve romancı olmak olan Cemil Meriç'in geniş bir düşünsel ve kültürel alanda konuşup yazmasına karşın en yetkin eserlerinin edebiyat alanında yazdıkları olduğunu da belirtir. (KY: 185-201)

12. Fethi Gemuhluoğlu (1923-1977)

Hüseyin Su, Fethi Gemuhluoğlu üzerine kaleme aldığı yazısına, bir kesimin vefasızlığına dikkat çekerek giriş yapar. Bu kesimi, Gemuhluoğlu hayatı boyunca görmüş, gözetmiş, elinden tutmuş, yol göstermiş; kafalarına bilinç, kalplerine coşku ve aşk ilhak etmiş, sürekli hassasiyetlerini inceltmiş, ufuklarını açmıştır. Ve o kesim, bugün siyasetten ekonomiye, ticaretten üniversiteye hayatın hemen her alanında söz sahibi olmuş kişilerden oluşmaktadır.

Hüseyin Su'ya göre Gemuhluoğlu, karşısındaki insanın mayasındaki cevvaliyetin bir ölçümünü yapan; ayrıntılara girmeden karşısındakini dikkate alarak ve geleceğe, hedefe dikkatini vererek tartışmalı noktalara girmeden, geçmişe takılıp kalmadan, geleceğin imarı için bütün yönlerden, gücü ve yeteneği olan herkesle birlikte asıl yapıya taş taşımaya çalışan birisi olmuştur. Gemuhluoğlu, insanın yüreğini bitmez bir dünya olarak yorulmadan dolaşan, orada bir çekirdek atabilecek kadar müsait bir yer arayan soylu bir çabadır. Onun bütün çabalarında dünyanın dört bir köşesinde her insana ulaşmak

isteyen mümin sorumluluğunun hasbi gayreti, tanıklığı, gelecek yüzyıllara yatırım yapan bir insanın feraseti görülür. Bütün çabası insanları birleştirmek içindir. Gemuhluoğlu, hayatın her alanı ile ilgili uyarılarda bulunmuştur. [Onun başlıca tavsiyeleri ise] çok okumak, manen alınan bir emirle yazmak, hayatı ciddi olarak yaşamak, yeni kurulacak dünyayı hazırlamak, az uyumak, abdestsiz ve zikirsiz gezmemek; uyku, politika, makam ve mevki hırsı, para ve mal hırsı ile hiçbir zaman dost olmamaktır. O, büyük düşünüp insanlara da büyük düşünmeyi önermiştir. İnsana önem ve emek vermiştir. Onu okumak ve yorumlayabilmek için *rabıta*, *nazar etme*, *müşfik*, *kuşatma* ve *sevap* gibi kavramlar, bilinç açıcı olacaktır. Bu manada nazar etme, müşfik ve kuşatıcı olma, onun ilişkilerinin ve terbiye yönteminin en önemli açıklayıcı kavramlarıdır. Sevap kavramı da onun amel / eylem felsefesinin ifadesidir. (KY: 109-116)

13. Sezai Karakoç (1933-) ve *Diriliş* Dergisi

Hüseyin Su'nun bu eserine aldığı yazılardan her biri, bir yazar veya şair ile ilgilidir. Sezai Karakoç ile ilgili olarakta kitapta iki yazı yer almaktadır. Bu yazılardan birincisi “Bir Tecdit Olarak *Diriliş* Düşüncesi” başlığını, ikincisi ise “Bir Uygarlık Tasarımı Olarak *Diriliş* Dergisi ve Sezai Karakoç” başlığını taşımaktadır. Yazar, ilk yazıda “*Diriliş*” düşüncesini “ısrarı, tespitlerinin doğruluğu ve haklılığı, çağrısının her zaman yeni kalışı, ezelden ebede varlığın oluşumunu kavrayışının isabetli kuşatıcılığı, güncelin içinde boğulmayan din, uygarlık, düşünce, sanat, edebiyat, kültür, siyaset, ekonomi... görüngesi ve sorunlarıyla birlikte” okuyucunun dikkatine sunar. Hüseyin Su, bu yazısında Sezai Karakoç'un dilini de “derin” ve “tefekür yoğunluklu” olarak niteler.

Hüseyin Su'ya göre Karakoç, hem düşüncenin hem de şiirin, sanatın, edebiyatın, siyasetin hakkını vermeyi bilen bir insandır. Onda, siyasal analizlerinden şiirlerine, öykülerine ve düşüncelerine kadar manevi bir dehanın izlerini sürmek zor olduğu kadar öğreticidir de.

Sezai Karakoç'u “öncülerden, yenileyicilerden birisi” olarak anan Hüseyin Su'ya göre *Diriliş* düşüncesinin doğduğu 1950'li yıllarda ve öncesinde Türkiye'nin uygarlık bağlamında dini, siyasi düşünce durumu ile eklemlendiği İslam düşüncesinin ve uygarlığının tarihi ve coğrafyasının genel durumu, birebir aynı koşulların ve nedenlerin sonucu olarak düşünülemez gibi bütünüyle birbirinden ayrı da ele alınamaz ve alınmamalıdır. Karakoç, düşünce yazılarında, önemli gördüğü kavramların hepsinin de anlam kaymalarına uğradığının, onların yeniden asli anlamları ve ontolojik bağlamları çerçevesinde değerlendirilmeleri gerektiğinin altını ısrarla çizmiştir. Eksik kaldığını düşündüğü noktaları da tamamlamış, daha önce değindiği noktalara bir kez daha vurguda bulunmuştur.

Hüseyin Su'ya göre Karakoç, “aylık, on beş günlük, haftalık ve günlük süre aralıklarıyla yedi dönemde 396 sayı yayımlanan *Diriliş* dergisi, siyasal bir deneyim olarak *Diriliş* Partisi... ile *Diriliş* Düşüncesi'nin ve yönteminin hemen her alanda âdeta teorisi ve pratiğini” gerçekleştirmeye çalışmıştır. Karakoç'un *Diriliş* düşüncesi; düşünceye önem vermek, düşünceyi öncelemek ve her zaman gündemde tutmak demektir. *Diriliş* düşüncesi, vahyin gerçekliğinden doğar. *Kur'an* da zaten insanlığı her zaman düşünmeye çağırır. *Diriliş* düşüncesi, bu çağrıya bir cevap, bu çağrının adı, bu çağrının zamanımızdaki taşıyıcısıdır. Karakoç'un kendisi de *Diriliş* düşüncesinin devrim kavramı ve devrimci düşünüşle bir hesaplaşma içinde olduğunu; dini düşüncenin ve yöntemin, devrimci bir tasarımı değil, *Dirilişçi* bir düşünüşü ve tasarımı öngördüğünü ısrarla vurgulamıştır. *Diriliş* düşüncesi, ayağı kayan İslam toplumunun yaşadığı sürece isabetli ve sağlıklı bir müdahaledir. (KY: 17-28; 42, 43, 59, 120, 121)

14. Nuri Pakdil (1934-) ve *Edebiyat* Dergisi

Hüseyin Su, Nuri Pakdil'in dilini / lügatini “suskun, öfkeli, yoğun, devrimci” olarak niteler. Yazara göre Nuri Pakdil, yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de edebiyat ve düşünce alanındaki en belirgin çizgilerden birini çeken kişidir.

Yazar, Nuri Pakdil ile özdeşleşen *Edebiyat* dergisini de, Pakdil üzerine kaleme aldığı yazısının başlığında “Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım” olarak niteler. Yazara göre *Edebiyat* dergisi,

dil, düşünce, şekil, hassasiyet ve ilkeleriyle; yerlilik bilinci, evrensel sanat-edebiyat-düşünce açısı ve özgün paradigmasıyla “yeni, farklı, özgün, özel ve aykırı bir entelektüel yarma hareketi” olmuştur. Bir ocak dergisi olan *Edebiyat*, Nuri Pakdil'in manevi şahsiyetini taşımaktadır. “*Edebiyat* dergisinin yayımlanışı, düşünsel bir inşa karşısında insanın duyması gereken hak ve sorumluluk dikkatinin sürekli diri tutulmasını sağlama çabasından ibarettir.” *Edebiyat* dergisinin dili, öz Türkçecedir; tezleri resmi tez ve düşüncenin karşısındadır; ülke ve dünya sorunlarına getirdiği öneriler, köktenci siyasal çözümlerdir; tarihle toplumun arasındaki kopan bağı yeniden onarılabilceğine inancı tamdır ve ısrarcıdır.

Hüseyin Su'ya göre *Edebiyat* dergisi, bütüncül bir uygarlık yaklaşımı, devrimci bir dil ve söylemle, yazınsal ve düşünsel açıdan entelektüel bir tasarımla, topluma öneride bulunan ilk dergidir. Dergi, daha ilk sayısından itibaren de önerdiği tarihsel, düşünsel, kültürel uygarlık bağlamında yeni bir kavramsal dil oluşturmuştur. Dergide, dildeki anlamı aşınmış, anlamına alışılmış “kitap, emek, alınteri, önder, başkomutan, eylem, özgürlük, karargâh, dayanışma, arkadaşlık, sömürü, mülkiyet, Batıcılık, karasiyasa” gibi pek çok kavram da sözlük anlamlarından çok başka ve özel anlamlarda kullanılmıştır. 1969-1984 yılları arasında yayım hayatına devam eden dergi, evrensel bir bildiri niteliğindedir. Derginin çıkış noktası da -Nuri Pakdil'in ifadesiyle- “ülkü olarak Batıcılığın seçilmediğini, yalnızca yerli düşünceye ve onun tüm değer yargılarına bağlılığı ifade etmek”tir. (KY: 59, 123-128)

15. Cahit Zarifoğlu (1940-1987)

Cahit Zarifoğlu da Hüseyin Su'nun sanatı kadar sağlam kişiliği üzerine yoğunlaştığı isimlerdendir:

“Öğrenci bursunu aylarca, bu kitabımı [*İşaret Çocukları*'nı] bastırabilmek için taksitle ödemek üzere anlaştığı matbaaya yatırmak durumunda kalan Cahit Zarifoğlu, çok geceler aç yattığını, her ay ancak bankadan matbaaya kadar süren bir zenginlik yaşadığını ve öbür ayın başını beklediğini, bununla da kalmadığını ve bir kitapçıya yüzde elli indirimle yalnızca yüz adet kitap verebildiğini, geri kalan kitaplarını ise tanımadığı bir büroya bıraktığını, orada kış boyunca tomar tomar yakıldığını acıyla belirtir, ‘İşaret Çocukları kitabım yakıldı benim!’ der. Ardından da insanca ve artistçe ekler; ‘Özüm hiç değişmedi!’ ”

Hüseyin Su'ya göre Necip Fazıl'la arasında geçen bir konuşmadan sonra (1976) Cahit Zarifoğlu'nun kişiliği adeta durulmuştur; şiiri ise *korku* ve *yakarış* içinde *menziline* ulaşmıştır. Yönünü, otostopla dolaştığı Batı'dan Afganistan'a, Pakistan'a, İran'a ve bütünüyle İslâm coğrafyasına çevirmiştir. Zarifoğlu'nun evliliği de hayatında önemli değişikliklere neden olmuş; kişiliğinin başat duyguları *yalnızlık*, *acı* ve *aşk*, giderek daha da incelmıştır; şair, imani bir *yük* almıştır. İnanmadığı, içselleştirmedeği hiçbir sözü söylemeyen Zarifoğlu'nun konuşması ve tavırları, her işi, içindeki gerçek şairi de mündemiç serâpâ sanatçı karakteriyle örtüşür. O, yalnızca müstağni ve doymun değil aynı zamanda insan ilişkilerinde de son derece serkeş, dikbaşlı, serâzat ve hercâi bir karakterdir. Onun karakteri şiir, yazı, öykü ve günlüklerinde de görülür. Zarifoğlu, “Övgüye de kınamaya da yergiye de aldırılmaz; doğaçlama yaşar; konuşur ve yazar; hatta sanat kuramlarına ve kurallarına, şiir anlayışlarına, eleştirilere itibar etmez.”

Sonuç olarak yazara göre Zarifoğlu şiirine, ancak, “*şiiri bir de yazılan şeylerden ibaret saymadan, ana şiir damarınının, tıpkı insan gibi yaradana doğru gayret ettiğini* fark ederek girilebilir”. (KY: 204-210)

16. Rasim Özdenören (1940-) ve *Mavera Dergisi*

Hüseyin Su, kaleme aldığı kısa portreler içinde, en yakından ve en kapsamlı bakışlar Rasim Özdenören'e yöneltilmiştir. Hüseyin Su, öncelikle hem sanatçı hem de düşünür olarak *yol açıcı* bir insan olan Rasim Özdenören'in İslam düşüncesine de edebiyata da özgün katkıları olduğunu belirtir.

Hüseyin Su'ya göre Özdenören, kendi öykü tarzını da oluşturabilmiş yazarlardandır. O, edebiyat sorunları üzerine yazdığı kuram, eleştiri ve poetik katkılarıyla Türk öykücülüğünün ve Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olmuştur. Edebiyat ve düşünce dünyası 1960-1970'li yılların düşünce ve edebiyat ortamında şekillenen Özdenören, bir inanç ve düşünce coğrafyası içinde *Büyük Doğu*, *Diriliş* ve *Edebiyat* dergileri çizgisinde yer almıştır. Öykü, roman, deneme, oyun, eleştiri ve kuram türlerinde eserler yazmış olan Özdenören, *Diriliş* ve *Edebiyat* dergilerinde hem ikinci adam hem de dergileri çıkaran isimler Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'in dostu ve en çok güvenip değer verdiği isim olmuştur. Sanat ve düşünce itibarıyla de Özdenören, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil ile adeta kol kola yürümüştür. Özdenören, hayatı boyunca "Biz Müslümanız!" cümlesinin anlamı doğrultusunda düşünmüş, okumuş, yazmış ve konuşmuştur.

Özdenören'in edebiyat sosyolojisi açısından psiko-biyografik portresini çıkaran Hüseyin Su, yazarın 1976-1978 yılları arasında tasavvufu tanıması üzerinde de durur. Yazara göre Özdenören'in İslam tarihi, tasavvuf, hadis ve tefsir okumaları ve okudukları üzerinde zihni ve yazılı çalışmaları bir anlamda amele dönüşmüştür. Hüseyin Su, yazısında Özdenören ile ilgili dikkate değer kişisel izlenimlerine de adeta bir roman karakteri çizer gibi yer verir:

"Rasim Özdenören'in benim zihnimdeki ağabey fotoğrafının da bu yıllarda net olarak oluştuğunu hatırlıyorum: Dingin bir dil ve üslûpla konuşan, konuşurken size bilmediğiniz bir konuyu anlatan bir yazar değil de sanki yarısı da size ait bir düşünceyi sizinle yüksünmeden, yorulmadan paylaşan ve sözünü dinleten bir ağabey fotoğrafıdır bu.

(...)

Rasim Özdenören'in düşünür kimliğinin en belirgin ve en önemli özelliğinin, *İslam düşüncesini*; medeniyet, siyaset, ekonomi, demokrasi, liberalizm, muhafazakârlık, coğrafya, küreselleşme, sınır, ırk ve kültür... gibi daha birçok toplumsal, tarihsel, siyasal, çağdaş kavramların ve yorumların sınırlayıcı, akıl çelici tuzaklarından arındırarak kendi özgün kaynağı, iklimi ve dokusu içinde, en yalın ve net biçimde, *din* ve *vahiy* bağlamında hallederek temelden ele alması, bütün sorunlarını ve imkânlarını da yine bu bağlamda tartışması ve yine bu noktadan hareket ederek bir çıkış yolu aramasıdır.

(...)

[O,] *Dinî düşünceyi* hiçbir zaman baskın, benzer, siyasal, ideolojik dünya görüşlerinin karşısında *alternatif* ya da *tamamlayıcı*, *yararcı* bir tez olarak algılamamış ve görmemiştir: Yalnızca inandığı ve yaşanması gereken bir *dindir* o."

Özdenören'in kitap adlarının neleri yansıttığına da dikkat çeken Hüseyin Su'ya göre o, düşünce ve inançlarının netliğini "sabitkadem" oluşuna borçludur. Hukuk, gazetecilik eğitimi ve bürokrasi deneyimi; Sezai Karakoç, Dostoyevski ve Faulkner Özdenören'in bakış açısına ve sanatına katkıda bulunan hususlar ve kalemlerdir. Sığ ideolojik körleşmenin neticesinde düşünür kimliği gözden kaçırılan Özdenören, eşine az rastlanır bir hafıza gücüne de sahiptir. O, son derece dikkatlidir, mütehammildir. Her zaman ihtiyatlıdır, öğreticidir, tutumludur, itidallidir. Teenni ile hareket eder. Düşüncelerinde ve hayatında savrulmaz. Müteceviz değildir; müteceviz ve küstah insana da katlanamaz. Konuşurken de dinlerken de hem kendisinin hem de muhatabının sözünü ve davranışlarını tartar. Muhatabının aklının seviyesine göre konuşur. Anlaşıldığından emin olmayınca konuyu başka bir açıdan bir kez daha anlatır. Sözlerinde zekâ ürünü bir ironik yön de bulunur. Çözümleyici bir zihne ve düşünce yapısına sahiptir. Felsefi düşünüşün imkânlarından da çok iyi faydalanır. Teorik düzlemde konuştuğunda ise son derece radikal hatta devrimci bir tutumla konuşur. Özdenören, düşüncelerini geliştirirken her zaman cepheleri daha da netleştiren, keskinleştiren, aradaki uçurumun çok iyi görülmesini öneren ve önceleyen bir yol izler. Düşüncelerini tavra dönüştürürken hiçbir zaman uçlara savrulmaz. Onun düşünce dünyamıza kazandırdığı önemli bir kavram da *Ebûtalip Kompleksi*'dir. Onun

düşünce dünyasında, her şey kavramsal anlamda yerli yerindedir. O, İslam düşüncesinin ve genel düşüncenin önündeki en önemli engel olarak da kafa karışıklığını görür ve düşünürken son derece ayıklayıcı bir yol tercih eder. [Sezai Karakoç'tan farklı olarak] Özdenören, dini [İslam'ı], bir ideoloji düşünce ya da dünya görüşü olarak değil de adede din olarak ele alır. Özdenören, dine medeniyet görüngesinden bakmaz. Onun dini düşüncesinde ve imani kavrayışında bir utanca; gerilik, çağdışılık gibi ithamlar karşısında da sinikliğe ve çekincelere yer yoktur. Din'i olduğundan başka türlü, ilahi fitratına eklemeler, çıkarmalar yaparak hoş göstermek gibi bir gayrete de kalkışmaz. Özdenören, yararlandığı beşeri kaynaklara değer verir; fakat onları kutsamaz. Tarih ve coğrafyayı da bir ırkın adıyla değil ancak İslam'la tanımlar. İnsani ilişkilerin de yapay, sahte, yanlış bir mesafe üzerinde kurulmaması gerektiğini belirtir. Beşer kişiliğiyle insanlarla ilişki kurar ve bu yüzden de çoğu kez insanlar tarafından anlaşılmaz, istismar edilir. Rasim Özdenören'in bütün iddiası, yalınlığında ve samimiliğinde, yani iddiasızlığındadır.

Hüseyin Su'ya göre Özdenören, kendi adı etrafında doğan ve onunla anılan *Mavera* dergisi deneyiminde arkadaşları ile birlikte "kendini bulma" hususunu önemli görmüş ve bu ilke, ileride dergi için bir tür anarşiye dönüşmüştür. Dergideki ahenk ve yazı disiplini, birkaç yıl sonra da kaybolmuştur. Özdenören, İslam dünyasının sorunlarına da yer veren *Mavera*'ya ağabeylik ve başyazarlık yapmıştır. Çocukluğu, CHP'li bir memur ailesi ve kasaba ortamında geçmiş olan Özdenören, *Mavera* dergisi kapandıktan sonra ise yazı ve düşünce yolculuğuna tek başına devam etmiştir. (KY: 130-150) [Özdenören, şimdi de yazı faaliyetlerine Hüseyin Su'dan devraldığı *Hece* dergilerinin başında devam etmektedir.]

17. Atasoy Müftüoğlu (1942-)

Hüseyin Su, "Düşünce Tabyasında Bir Batarya" başlıklı yazısında, okurlarına Atasoy Müftüoğlu'nu "Şahsiyeti, düşünceleri, dili, duruşu, eleştirileri, önerileri ve bütün hayatıyla" zamanını etkilemiş, "öğretici, uyarıcı, sarsıcı, uyandırıcı, yol gösterici, hakikatle yalanın arasındaki o ince ayrımı, zaman zaman kaybolmaya yüz tutan o sınırı ve sırrı unuttuğumuzda, hatırlatıcı, şahsiyet sahibi insanlar, toplumda içâhengin sürmesini sağlayıcı görevlerini hep yerine getir[en]", aramızdaki varlıklarıyla hepimizin hayatına yön veren, "itminana ulaşmış bir fotoğraf", "ümme bilincine ve duyarlığına çağıran bir yüz", "Zamanının işaret taşlarından", "tatlı, arı duru bir dille, ağabey-kardeş mesafesinden ve kalbimize hitabederek" konuşan birisi olarak anlatır.

Hüseyin Su, Atasoy Müftüoğlu'nu, "daha on beş yaşlarında yaşadığı dönemdeki toplumsal, siyasi koşulların; aile çevresinde aldığı dini duyarlık, istikamet bilinci ve karakteristik özelliklerinin" bir düşünce ve inanç mücadelesinin içine ittiğine dikkat çeker. Hüseyin Su'ya göre Müftüoğlu, hep yoluna devam eden, sürekli yenilenen ve çevresindeki insanları da yenileyen, öğrendiklerini ve öğrettiklerini cesaretle ve açık yüreklilikle gözden geçirip ayıklayabilen bir düşünürdür. Müftüoğlu, bu şahsiyet kimliğini kendisine kazandıran istikamet ve feraset ölçüsünü de çocuk yaşlarda edindiği şifahi eğitime ve duyarlığa borçludur. Müftüoğlu'nun *Büyük Doğu*, *Diriliş* ve *Edebiyat* dergilerinin yayın hayatlarını sürdürebilmesinde ve Türkiye'nin dört bir köşesindeki insanlara ulaştırılmasında, dergilerin sahip ve yöneticilerinden daha çok emeği olmuştur. Müftüoğlu, *Risale-i Nur* cemaatleri, tasavvuf dergâhları, siyasi partiler, selevi yapılanmalar ve bu duyarlıkla yayımlanan cemaat dergilerinde boy göstermemiştir. O, bu sayılanların da muhafazakâr müslüman kesimin de çabalarını, cami kültürü olarak görmüş ve tanımlamıştır. Müftüoğlu, düşünce birikiminin sloganlara feda edildiği yetmişli yıllarda bile güncelin dışında kalarak korunmaya, gelecek için düşünmeye, geleceğe bakmaya, geleceği kurmaya ve bunu evrensel bir görüngeden yapmaya; yazmaya, konuşmaya ve susmaya çağırması; kendisi de öyle davranmıştır.

Hüseyin Su, Atasoy Müftüoğlu'nun dilinin en belirgin ve en önemli özelliklerinden birisinin hep şimdiki zaman ve geniş zaman kipleriyle ve inanmış entelektüel insanın özgüveni, kararlılığı, kompleksizliği ve rahatlığıyla konuşup yazması olduğunu belirtir. Hüseyin Su'ya göre Müftüoğlu'nun

eleştiri ve önerileri, çoğu zaman nefse zor gelse de yaraların kabuğunu kaldırır ve sağaltıcıdır. Onun eleştiri ve önerilerinin çoğu, yerel ölçekte düşünen insanın ufuklarının dışına düşer. Çünkü o, ulusal dilin değil de evrensel bir dilin, din dilinin grameriyle konuşur. Tarihin dilini, bugünün dilini, yarının dilini, bir anlam bütünlüğü bağlamında kompoze eder. O, sorgulayıcı bir dille ve ümmet bağlamında hepimizi içine alan *biz* zamiriyle yazar. İnce bir ironi de içeren yergi dilini kullanır. Dostluğu, yapması gereken uyarının dilini ve dozunu değiştirmez. Kendisini de aynı şekilde eleştirir. Uç örnekler üzerinden konuşması da onun dilinin sarsıcı, acıtıcı etkisini artırır. Müftüoğlu, hep hesaplama bilinciyle yazar ve konuşur. Türkiye’deki ve diğer İslam coğrafyalarındaki birikimlerden kendini mahrum bırakmaz. Müftüoğlu, sanatın siyasadan daha uzun ömürlü olduğunun bilincinde olarak, sanatı ve yazıyı önemser. Sanat ve edebiyat eserlerinin müdahalesiz ve içeriksiz varlıklarını eleştirir. Edebi eserlerin biçim, dil ve üslup gibi özelliklerini de büyük bir ciddiyet, titizlik ve sorumlulukla arar ve gözetir. Sanatın ve yazının insani, deruni, hikemi, ahlaki yanımızı tüketmemesini; aksine üretmesini, ruhumuzdaki ilahi ürpertiye diri tutmasını bekler. O, bütün koşullarda *ıslahatçı* değil, *devrimci* bir inşa bilinci, yöntemi ve sürecini öngörür. Reel politik eyyamcılığına, düşünsel gerçekçilik gibi teslimiyetçi zihinsel yanılığlara düşülmemesi gerektiğini de sürekli olarak vurgular. (KY: 51-69)

18. Hüseyin Su (1952-), *Kalemin Yüğü* ve SONUÇ

“Hiçbir sokak çıkmaz ve hiçbir yük kaldırılamaz değildir.” diyen Hüseyin Su, kişilik ve duruş itibarıyla, deneme ve makalelerinde, her aşamada eleştirileriyle birlikte ümit de aşıl原因 bir isimdir. “**Duruş**” kavramını Hüseyin Su, “İnançlarımız, düşüncelerimiz, ilkelerimiz ve yaşantımız bağlamındaki ahlaki bütünsel tutarlıkla içinde yaşadığımız topluma verdiğimiz kanaat, fotoğraf” olarak tanımlar. Yazara göre duruş sınavını başarmış aydınlar / insanlar da “Karşı karşıya kaldığımız boğma işlemi sürecinde yılgınlığa, korkuya kapılmadan, sahip olduğu erdemlerden ve inandıklarından utanma psikolojisine yenilmeden, inandığı doğruları yerinde ve gereği gibi söyleyen, inanmadıklarını da ikiyüzlülük tuzağına düşmeden söylemeyip susan, onurlu, yiğit, dik, inanmış insanın güveniyle ayakta kalabilmiş, fitratımızda yüklü olan ilahî ürpertiye unutmadan ve bozmadan sonuna kadar taşıyan” kişilerdir.

Hüseyin Su, İslam âlemindeki düşünürleri de sadece kendi milletlerinin değeri olarak görmez. Ona göre Akif, aynı zamanda Hindistanlı bir şair, İktbal ise Türkiyeli bir şairdir. Onların seslerinin dili, bizim dilimizdir. Onlar, hiçbir zaman kalplerimizin ve kulaklarımızın yabancı olduğu bir sesle konuşmamışlardır. Tacettin Dergâhı’nda İktbal’in bir eserini okuyan Akif’in “bu benim” demesi gibi muhtemelen Muhammed İktbal de Pakistan’da bir dergâh köşesinde Akif’in safahatından birini okumuş olsa, o da “bu benim” diyecektir. İslam coğrafyasının aydınları, tek bir ülkenin, tek bir inancın ve tek bir hayatın insanlarıdır. (KY: 40, 66, 67, 83, 84)

Hüseyin Su, *Kalem’in Yüğü* adlı eserinde bir araya getirdiği yazarlardan bir kısmı romanları, bir kısmı şiirleri, bir kısmı ise daha çok düşünceleri ile ön plana çıkmış kişilerdir. Düşünür kimlikleri, sanatçı kimliklerini aşan bu tür isimleri Hüseyin Su, yazılarında “**yenileyici**”, “**içmimar**”, “**öncü**” gibi sıfatlarla anar. Hüseyin Su’ya göre zamanın ruhunu yorumlayacak ve insanlığın ihtiyacına cevap verebilecek kadar bu türden şahsiyetler, her zaman vardır ve bunun aksini düşünmek de zaten yaratılış gereği mümkün değildir. Yine Hüseyin Su’ya göre bu türden yenileyici düşünürler, “...toplumsal konumları itibarıyla insanlık için mücadele eden, onların yolunu açmaya çalışan, yol göstericilik yapan bilim adamı, entelektüel, sanatçı, siyasetçi gibi alan uzmanlarının psikolojik, biyolojik ve bilimsel tutkuları ve donanımlarıyla malûl değildir. Onların kibirleriyle küçülmemiştir; onların boğulduğu damlalarda bu insanlar boğulmamışlardır; onların gramerden ibaret kuru dilleriyle bunlar dilsizleşmemişlerdir; onların yaralarıyla yaralanmamışlardır.” Hatta alanının uzmanlarının düşünsel sağlığını yitirdiği dönemlerde bu kişiler, yine hakikat adına söz almış, insanlara kılavuzluk etmişlerdir. Öncü kişilerin asıl görevi de “toplumlarının ve yaşadıkları zamanın koşullarına ve gereklerine göre yetişmiş birer içmimar” olmaktır. Bunlar, doğrudan doğruya insanların gönülleriyle bağ kurabilen

şahsiyetlerdir. Onların işleri yalnızca insanların gönüllerindedir. Öncü insanlar, aynı misyonu üstlenenler, aynı tarihsel dönemin özelliklerini, yarasını taşıyıp acısını yaşayanlar, aynı süreçte ve coğrafyada yitiklerini arayışları sırasında hemen hemen aynı yerlerde düşüp kalkanlar, hatta kimi zaman da kalkamayıp düştükleri yerde kalanlar, kaybolanlardır. Yine Hüseyin Su'ya göre günümüzde “genelde dünyayı, özelde yaşadığımız coğrafyayı, tarihi, bugünü, yarını, insanı, kendimizi; bize yeniden ihtiyacımız olduğu şekilde okuyup yorumlayacak *yenileyicilere*” her zaman olduğundan daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. “**Kurumkışı, okulkışı, merkezkişi, tarihin öznesi**” konumundaki bu **yol göstericileri** doğru anlamak için hem geleneğin dilindeki hem de o kişilerin özel dillerindeki anahtar kavramlar, davranışlar ve hâller tespit edilip okunmalıdır. Bu kişiler, ortak kavramlarla konuşsa bile her birinin ayrı bir lügati vardır ve bu yüzden de bu kişiler, hem *yol* ehli hem de *dil* ehli ararlar. Hüseyin Su'nun yazılarında işaret taşı niteliğindeki isimler etrafında gezinmesi de öncelikle “geleceğe dönük sağlıklı toplumsal kurgular ve bu kurguların inşası” içindir. (KY: 52-55, 81, 108, 115, 176, 183)

Hüseyin Su, **hayatı**, eninde sonunda çok iyi çalışmamız gereken asıl dersimiz olarak niteler. İnsan ve toplum konusunda da her insanı bir toplum, her toplumu da bir insan olarak görmeyi salık veren yazar, ontolojik yoksunlukla var olan [insani] başarıların oluşumunun da yok oluşunun da yıkımlarla gerçekleştiğini belirtir. Öte yandan ona göre ne denli yakından bakılırsa bakılınsın insanı bütünüyle görmek mümkün değildir. Aynı şekilde insanı bütünüyle anlatabilmek de mümkün değildir. Hüseyin Su'ya göre düşünce, hayata anlam katan unsurdur. Düşüncenin olmadığı bir hayatta insan belhümadall [hayvanlardan da aşağı] duruma düşer. İnsanlık ve düşünce tarihi de geleceğe doğru devamlı yıkım ve devamlı inşa çabalarının mücadelesi olarak devam etmektedir. (KY: 25, 29, 36, 50, 69, 129)

Sanatı, “hem bizzat kendisi olarak hem de sanat eserindeki tezahür ediş hâliyle siyasadana çok daha uzun ömürlü bir izlek ve çağrı” biçiminde tanımlayan Hüseyin Su'ya göre hiçbir yazar, inançlarının, dünyayı kavrayışının, siyasi görüşlerinin; esasen de insan oluşunun kendisine yüklediği sorumluluklardan bağımsız olarak istese de yazı yazamaz; hatta yazmamalıdır. Hüseyin Su, gerçek sanatın göstergeleri olarak” sanatçının doğasının insanca oluşu, eserin sanatçının insanca doğasından doğuşu, sanatçı edanın [sanatçının] sözüne, yazısına, tavrına yansımaları” unsurlarını sıralar. Gerçek sanat değeri ve içeriğinden yoksun eserlerin de “sanat değeri taşıyan, gerçek bir sanatçı ırasından [özünden, karakterinden] doğan gerçek sanat eserlerini geri plana itebiliyormuş” gibi gözükmesine rağmen “insanca ve artistçe” olanın hiçbir zaman değerinden bir şey kaybetmeyeceğini söyler. (KY: 7, 68, 203, 204)

Tarihi, ardımızda bıraktığımız yıllarla birlikte geleceğimizin de dâhil olduğu topyekûn bir zaman olarak tanımlayan yazara göre bugün yaşamakta olduğumuz ve yeni gibi görünen sorunlar, aslında hâlâ kendisinden kaçtığımız, sırtımızdan atmaya çalıştığımız tarihin yükünden ibarettir. Tarihimiz, bugün de bütün gücüyle bizi yönetmektedir. Düşünce, sanat, edebiyat, kültür, bilim, toplum, siyaset, ekonomi gibi alanlardaki sorunlarımız ve bütünüyle bu sorunlarımızı aşabilmemizi sağlayacak imkânlar da tarihsel bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. (KY: 161, 162)

Yazar, Mehmet Akif'in içinde yaşadığı **on dokuzuncu asrın sonu ve yirminci asrın ilk çeyreğini** teşkil eden tarihsel dönemi, “yalanla hakikatin, doğruyla yanlışın, güzelle çirkinin, iyiyile kötünün birbirine karıştığı, bütün bunları birbirinden ayıran ezeli çizginin ortadan kalktığı, izlerinden, sözlerinden, gözlerinden ve yüzlerinden insanla diğer yaratıkları birbirinden ayırmanın pek de kolay olmadığı, hatta bu durumun insanlara itibar sağladığı toplumsal bir fırtınanın acımasızca ortalığı kasıp kavurduğu” bir dönem olarak niteler. Yazara göre Osmanlı devletinin yıkılış dönemi, hakikatte “Kendi tarih ve toplum bilincinin ürettiğini sandığı stratejilerin, içinde bulunduğu durumdan çıkış yollarının ustalıklı önüne sürüldüğü” bir dönemdir. Yirminci yüzyılın başında da ülke, kendini tam anlamıyla kuşatılmış ve bir dünya savaşının eşiğinde, paylaşılmak üzere masada bulmuştur. Ülke, üçüncü büyük sarsıntıyı da kendi içinde yaşamış; ‘bin yıllık tarihini’ ters yüz ederek 1923 devrimlerini gerçekleştirmiştir. Ülke, hâlâ da arkasında bırakıp unutmak istediği bu ‘bin yıllık tarih’ yükünün ağırlığını ve nefesini, tam anlamıyla ensesinde hissetmektedir.

Hüseyin Su, isim vermeden, İkinci Dünya Savaşı öncesinde 1923 Devrimi kadrolarının bıyıklarının Hitler Faşizmi sonrasında değişip Hitler'inkine benzemesine ve "İkinci Dünya Savaşı paranoyası[nın], ülkenin yalnızca gecelerini değil, uzun süre geleceğini de" kararttığına vurgu yapar. Yazara göre 1990'ların Osmanlı devleti sınırları içinde yaşayan toplumun önde yürüyenleri bile değişim rüzgârlarının etkisinden kurtulamamış, onların en ferasetlileri, en dengeli ve tutarlı düşünüp yaşayanları bile yaşanan savrulmadan nasibini almış; birçok çelişkiyi bir arada düşünüp yaşamıştır. (KY: 72, 211-213, 223)

Hüseyin Su, Türkiye tarihinin, hakikatin boğulduğu sisli ortamı **1940'larda** da sindirilmiş ve susturulmuş, âdeta dili kesilmiş bir toplumda, bütün değer yargılarının tersyüz olduğu; doğru ve yanlışların gelen ve gidene göre akşamdan sabaha değiştiği; tarih, kültür bağlarının bütünüyle koptuğu; uygarlık bilincinin ve paradigmasının dağıldığı; inanç ve düşünce bağlamında aidiyet duygusunu taşımaktan ve belirtmekten utanılır hâle gelindiği; özgüvenin bütünüyle yitirildiği; yine bütünüyle bir övgü ve sövgü edebiyatının sular seller gibi düşünce ve edebiyat hayatını sürükleyip götürdüğü... bir Türkiye ortamında birikiminden ve erdeminden kuşku duyulamayacak çoğu insanın bu karmaşa ortamından gereği gibi sıyrılıp çıkamadığı; topluma yol göstermek bir yana kendi yolunu bile bulamadığını söyler. 1940'lı yıllarda Türkiye'de ve dünyada Sosyalizmin eleştirel dilinin ve önerilerinin özellikle sağ, muhafazakâr ve siyasal çevreler üzerinde bir tür manevi baskı kurmuş olduğu tespitinde bulunan yazar, sağ çevrelerin de savunmacı ve ithamcı düşünceler geliştirmeye çalıştığını; Mısır ve Suriye gibi pek çok İslam ülkesinde sorunların İslam Sosyalizmi gibi bir yönetim biçimiyle çözümlenebileceği, zaten Sosyalizm gibi düşüncelerin İslam'da var olduğunun düşünüldüğünü; Demokrasi diye bir şeyin olduğunun zannedildiğini ve günümüzde de aynı yanlışların sürdürüldüğünü belirtir. (KY: 94-98, 158)

Yazar, Türkiye'deki **yetmişli yılların** selefi, radikal söylemini de tarihsiz, dünsüz ve doğal olarak yarısız, yok sayıcı, söyleminden ötürü de açmazlar içinde bir söylem olarak niteler. Hüseyin Su'ya göre **seksenlere** kadar ülkedeki İslam düşüncesi, sağ ve antikomünist bir üslupla kendisini ifade etmeye çalışmıştır. Yetmişli yıllarda ülkede dini ve entelektüel düşünce, politik ve radikal söylem tarafından adeta kuşatılmış; hatta zaman zaman boğulmuştur. Elde edilen birikim de günü birlik malzemeler olarak görülüp sloganlar düzeyinde tüketilmiştir. (KY: 57, 58)

Yazar, yetmişli yılları sağ-sol bağlamında değerlendirirken de Türkiye'nin düşünsel, entelektüel, siyasal, kültürel ve edebiyat hayatında yazarlık yerine çevirmenlikle yetinildiği o tutumunun en çok egemen olduğu dönemin, *sağ Batıcılıkla sol Batıcılığın* gündemi kapattığı altmışlı, yetmişli yıllar olduğu tespitinde bulunur:

"Kemalist, sol-kemalist ve sosyalist düşüncenin, siyasanın egemen olduğu, hatta Türk düşünce ve siyasal hayatında karartma ve kapatma uyguladığı, doğruyu da yanlış da keyfi bir tutumla ve kabaca belirlediği bir dönemdir. Bu dönemde Osmanlı toplumunun erdemlerinden, toplumsal, tarihsel, kültürel değerlerinden, düşünsel ve yazınsal birikimlerinden söz etmek, üstelik bunları bir kısım sosyalist değerlerle uzlaştırmak amacıyla önermek, her yazarın ve düşünürün cesaret edebileceği bir şey olmadığı peşinen dışlanmayı, ötekileştirilmeyi göze almayı gerektiren bir tavidir.

(...)

Bütünüyle aldatma ve aldanma üzerine kurulu baskıcı bir siyasal anlayış; geçmişe [s]övgü ve geleceğe övgü, yalan, iftira, karalama yoluyla imhadan ve kof bir övünmeden ibaret inkarcı bir tarih anlayışı; manevî, insanî ve toplumsal değerleri yoksayan pozitivist, materyalist bir bilim anlayışı; tek boyutlu, derinliksiz, eleştirel görüngeden yoksun bir felsefi düşünce; sadece doyma ve hırlaşma anlayışına ve refleksine odaklanmış bir iktisadî ve ekonomik anlayış; yalnızca bir modernleştirme aracı olarak görülen insansız, toplumsal, kültürel damarları tıkanmış edebiyat ve ruhsuz, nihilist psikolojiden ibaret öykünmecî gelişme ve yenilik anlayışıyla malûl bir toplumsal ortam..." (KY: 226-228)

Hüseyin Su'ya göre “yüz yıllık yakın tarihinde neredeyse **her on yılda büyük bir toplumsal sarsıntı** geçiren Türkiye, içten içe de kendi tarihinin sesinin kulaklarındaki uğultusundan ve korkusundan” [hâlâ] kurtulamamıştır. [Yönetenler] doğru söze de yanlış söze de yasaklar koymuş, her konuşanın ülkesinin aleyhine konuştuğunu sanmış; söz almak için elini kaldıran herkesi hain, susanların mutlaka bir şeyler gizlediğini, önerisi olan herkesin yıkıcı, bir haksızlığa işaret eden herkesin işbirlikçi... [olduğunu varsaymıştır]. Ülke, yaşadığı tarihsel ve toplumsal çalkantının üzerinden bunca zaman geçmesine rağmen, toplumsal hayatın bütün alanlarında hâlâ durulmamıştır ve çok yakın bir gelecekte kolay kolay durulacağına benzememektedir. Ülkedeki düşünürler, sanatçılar, yazarlar, siyasetçiler, bilim adamları, birbirlerinin çalışmalarının, düşüncelerinin ve toplumsal tasarımlarının iyi niyetinden kuşku duymuşlardır; birbirlerini itham etmişler, giderek düşünce ve görüş ayrılıkları toplumsal kamplamalara hatta yarılmalara ve fiili çatışmalara yol açmıştır. Bu taraflardan birisi ve en güçlüsü de her zaman devlet olmuştur. Günümüzde de Cumhuriyet döneminde görülen edebiyat, düşünce ve siyaset hayatında, toplumsal hayatın bütün alanlarındaki legal ya da illegal örgütlenme çabalarında hâlâ bir türlü yönünü belirleyemeyen bir arayış sürmektedir.

Hüseyin Su, çizdiği bu tablonun giderek “koyu bir sis hâlinde *toplumsal körleşmeye* yol açmasında, yalnızca korunma içgüdüsüyle hareket eden sistemin değil, ne yazık ki *aklı* başında olması gereken ama bir türlü olamayan herkesin de” payının olduğunu hatırlatır. (KY: 94, 95117, 118, 214, 215)

Hüseyin Su, Tanpınar'ın “kriz” olarak tanımladığı medeniyet değişimi yıllarından beri, ülkedeki “her tür yaklaşımların, değerlendirmelerin temelinde yatan kuşku, sinme, güzelleme ve yerin dibine batırma, bizdense tertemiz, değilse kapkara... gibi zaaflarla malûl olan düşünce, kültür, sanat, siyaset” dünyasının bir sanat olayını, bizzat kendisi olarak, olduğu gibi göremediğini; yazılanların, siyasal hayatımızın en daraltıcı, yanıltıcı, karıştırıcı hatta bunaltıcı yaftalamalardan olarak “sağcı mı?” yoksa “solcu mu?”, sorularıyla gölgelenip edebiyat değerlerinin gereği gibi tartışılmadığından da yakınır. Ülkedeki **sağ-sol söylem**, düşünce ve yaklaşımlarının ülkenin tarihsel, kültürel, coğrafi gerçekleri ve gelenekleriyle hiç örtüşmediğini; tam tersine son derece yapay ve yabancı durduğunu ve bu durumun bir türlü görülemediğini; bölünmüşlüğün egemenliğinin hâkim olduğunu söyler. Yazara göre, sağ ve sol kesimin bakışındaki temel ölçüt de çoğu zaman düşünce ve edebiyat değerleri değildir. Ülkede edebiyat ve düşünce ortamına katkı sağlayacak, var olanı çoğaltacak beslenme kanalları da karşılıklı tıkanmıştır. (KY: 125, 126, 250)

Hüseyin Su, *Kalemin Yüğü*'ndeki eleştirel yazılarında **İslam âleminin** son iki asırlık durumuna birçok vesileyle değinir; yaşanan durgunluk ve çöküşlerin sebeplerine ışık tutar. Ona göre, İslam âlemi, üzerine çöken düşünce yorgunluğunu fark ettikten sonra arayış sürecinde hem birtakım imkânlar elde etmiş hem de yanlışlar yapmıştır. Bunları da kimi zaman kendini sorgulama, kendisiyle hesaplaşma, kimi zaman da bir tür kendinden utanma ve kendini küçümseme şeklinde dışlaştırmıştır.

Hüseyin Su, bu eserinde bir araya getirdiği yazılarında, içinde yaşadığı toplumun, mensubu olduğu ümmetin ve ülkedeki **İslami yapılanmaların** kritiğine de yer verir. **Toplumun** öncülere sahip çıkmaması konusunda konuşurken toplumun “değerleri tüketmek, harcamak ve işlevsiz hâle getirmek konusundaki” ölçsüzlük, açlık, merhametsizlik ve hiçbir zaman ders almayı öğrenmeyen aymazlık niteliklerine dikkat çeker. **Bireyselleşme** düşüncesine karşı çıkan yazar, bireyselleşme düşüncesini “kuruntu ve kibir” olarak niteler. Bireyselleşmenin insan-ı kâmil düşüncesinin yerini almaya başlamasından sonra insanın özsüz, özellihsiz, derinliksiz ve sıradanlıkla eşitlenmekle övünmeye başladığına dikkat çeker. (KY: 18, 19, 62, 107) Hüseyin Su, bu konuda tespitlerde bulunurken Türkiye'deki İslami düşünce çevrelerine de bazı önerilerde bulunur. Ona göre Türkiye'deki İslami düşünüş, hem kendisini İslam düşüncesinin genel karakterinden ve kaderinden ayrı görmemek hem de toplum, tarih, coğrafya ve siyasal koşullar gereği özgür ve özgün bir yorum geliştirmek zorundadır:

“İslâm dünyasının düşünce arayışı içinde Hicaz’da Hambeli / selefi, Mısır’da siyasal / radikal / tekfirci, Suriye’de İslâm sosyalizmi, Cezayir’de Fransız kültür ve düşüncesi etkisinde siyasal bir senteze de ulaşan devrimci / entelektüel, Pakistan’da siyasal bir dünya görüşü / ihyâ hareketi, Afganî-Abduh ikilisinin çabaları ve çizgileriyle modernist / siyasal algılama ve yorumlama, İran’da 1980’li yıllara dek dinî, düşünsel, kültürel, felsefî, entelektüel ve mezhebi birikiminden, boyutlarından ve varlığından pek haberdar olmadığımız İslâm Devrimi hareketiyle, İslâm dünyasının ve hatta bütün dünyanın gündemine oturan toplumsal İslâmî Devrim Düşüncesi, Batı düşüncesi ve teknik gelişmeleriyle kendi düşünsel, toplumsal, tarihsel, kültürel... sorunlarıyla hesaplaşarak ve çoğu bölgelerde de vahiy / tevhit bağlamında bir köke dönme radikalizmiyle... kendi kendine düşünce, inanç, kültür budanması yaşamıştır. Bu budanma sırasında isabet edilen yerlerden olumlu düşünce filizlerinin sürdüğü gibi dini, hayatın dışına düşüren, kurduğu kadim mâkûliyet bağını koparan bütüncül yaklaşımlardan, kavrayışlardan ve düşünüşlerden uzak kurumlar da İslâm düşüncesine çok pahalıya malolmuştur.” (KY: 20-22)

Hüseyin Su’ya göre Birinci Dünya Savaşı’nın bitişiyle birlikte Türkiye’de, bütün kırık döküklüğüne karşın bir yön ve taraf psikolojisi kazandıran kale direklerinin sökülüp atılarak sahanın yeniden düzenlenişiyile birlikte, müslümanlar, âdeta ne tarafı savunacaklarını, ne tarafa hücumlar düzenleyeceklerini bilemez durumda ve oyun kurma yeteneğini yitirmiş bir hâlde sahanın ortasında kalıvermişlerdir. Daha sonra da saflar karışmış, **özeleştir**i, bir tür acımasızca, pervasızca bir **vazgeçiş**e ve **inkârcılığa** dönüşmüştür. Bütün bunlara karşın, yine de dini düşünüş ve dini hayat, alttan alta varlığını sürdürmüştür. Hüseyin Su’ya göre bu manada **Süleyman Hilmi Tunahan**, tasavvuf geleneğinin *Kur’an* dilini yaşatma ve sürdürme boyutu olarak görülebilir. **Risale-i Nur** hareketi de bu dönemin en etkili düşünce paradigması olarak günümüze dek ulaşmıştır. İslam dünyasındaki kimi düşüncelerin Türkiye koşullarına göre yorumlanma çabaları, Batı düşünce ve felsefelerinden mülhem oluşumlar ve çıkışlar, sanat, edebiyat, siyaset, örgüt ve kültür hareketleri; İslam Sosyalizmi, Doğucu, Ortadoğucu, sağcı, antikomünist, dini-devrimci bir kültür, sanat ve düşünce yarmasını amaçlayan düşünce çabalarının kimi zaman birbirine yakın, birbirini besleyen, kimi zaman da birbirine uzak duran ve uzak düşen yatakları, son yetmiş seksen yıllık Türkiye’deki İslam düşüncesinin genel görünümünü ortaya koymaktadır. (KY: 22-24)

Hüseyin Su, Muhammed İkbâl örneğinden yola çıkarak o dönemin pek çok yazar, şair, düşünür, bilim ve siyaset insanının eklektik düşünsel tavrının “Modernizm, demokrasi, özgürlük, eşitlik, yenilik, değişme, gelişme, ıslahat, tekâmül... gibi bazı *tuzak* kavram ve düşünceleri, aralarında uygunluk olduğu gerekçesiyle İslâm’ın kimi kavram, düşünce ve tarihsel dinamikleriyle yeniden tanımlamak, anlamlandırmak ve İslâm toplumunun düşünce ikliminde dolaşıma sokmak ve işlevsel hâle getirmek; böylece atâletten ve geri kalmışlıktan kurtulmak...” tavrından ibaret olduğunu belirtir. Hüseyin Su’ya göre Muhammed İkbâl de dâhil birçok müslüman düşünür, gelişmeci modernizm karşısında âdeta çaresiz kalmış ve bu sonucu kaçınılmaz görmüştür. **Modernizmi kullanışlı**, hatta **gerekli ve kaçınılmaz** gördükleri için de uygun bir uzlaşma yolu bulmayı tercih etmişlerdir. (KY: 88)

Hüseyin Su’nun günümüz İslamcılık düşünce ve sanat alanında süregelen kavganın dikkat çektiği bir yönü de “yanlışları ve doğruları, eksileri ve artularıyla hâlâ Necip Fazıl’ın ve *Büyük Doğu*’nun 1940’lı yıllarda başlattığı entelektüel İslam düşüncesi düzleminde ve bağlamında bir hesaplaşma ve kavga dilinin ve sesinin yankısının açtığı alanda” sürmesidir. Hüseyin Su, “**Türk İslam’ı, kültürel İslam, Türk sağı, Türk muhafazakârlığı**” gibi geçişken kavramsallaştırmalarla “**İslam’ı resmileştirme**” çabalarına da dikkat çeker. (KY: 105, 172)

Kendisi de *Edebiyat* dergisinde yazmış, ilk öykü kitabını da aynı derginin yayınları arasında çıkarmış, daha sonra da kendi adıyla özdeşleşecek *Hece*’de on sekiz yıl yazmış bulunan Hüseyin Su, **edebiyat dergiciliği** konusunda da tespitlerde bulunur. Ona göre Türkiye’deki kültür, sanat, edebiyat ve düşünce hayatının kişi ve dergi merkezli olduğu bilinen ve çok sık vurgulanan bir gerçek olmakla birlikte, dergi merkez kişilerinin ve dergilerin “açı daraltıcı, tek yanlı bakışlarla sınırlayıcılığı” gibi eksikliklerinin yanı sıra “sorumluluk bilinci kazandırma, özel terbiye sürecinden geçirme, insanın

kitaplarda, hatta hiçbir yerde kolaylıkla öğrenme imkânı bulamayacağı kimi dikkatleri, incelikleri, kavrayışları, dün ve yarın görüngesini..." kazandırmak gibi artıları da bulunmaktadır. (KY: 124)

Yazar, **Sosyalizmin** [ve **Marksizmin**] Türkiye'de ve İslam âleminde yerleşme ve yerleşme imkânının olmadığını; on beşten fazla ülkede gerçekleşen Marksizm ve Sosyalizm deneyimlerinin bu ülkelerde bile yerleşemediğini ve yerleşemediğini; "İslâm'la sosyalizm arasında bazı benzerlikler bulan kimi düşünür, siyasetçi, sanatçı ve edebiyatçılar[in], Türkiye'de ve İslâm dünyasında (Kemal Tahir, Nurettin Topçu, Mustafa Sibai vb.)" bu açıdan düşünsel paradigmalarda bir ikileme düşüp, sentez arayışına girdiklerini ve Rasim Özdenören'in ifadesiyle *yumurtayı hangi ucundan kıracaklarını* bir türlü bilemediklerini söyler. (KY: 234)

Hüseyin Su, **Osmanlı'nın** sürekli su alan bir gemi gibi seyrettiği dönemdeki **aydın, sanatçı ve siyasetçilerinin** "geminin rotasını ve kaptanını değiştirmeyi ithamcı bir dille tartışmaktan başka bir çare düşünmez bir hâle" geldiğini; o dönemde yazılıp söylenenlerin de hiçbirinin "meşru çerçeveyi var eden *asil bağlam* ve üstlenilmesi gereken *asil sorumluluk* etrafında bir *inşa bütünlüğü* örgüsüyle oluşturulmuş teşhisler ve öneriler" olmadığını ileri sürer. Yazara göre son dönem Osmanlı aydınlarının ortak bir özelliği de siyasetten, sanata, müzikten resme, yazıdan eyleme, gazetecilikten tarihçiliğe kadar hayatın bütün alanlarıyla ilgilenip eserler vermiş olmalarıdır ve onların bu tutumları, hem hayatlarını hem de eser ve birikimlerini zenginleştirmiştir. Yine bu zenginlik, kimi zaman zaaf olarak tezahür etmiştir. (KY: 177, 179)

Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş dönemini yazar, neticesi inkârcılık, baskıcı ve baskın tutum olan bir dönem olarak niteler. Yazara göre bu dönemin insanların konumlarında ve söz alışlarındaki etkisi de bir tür seçememe ve dilsizlik hâli egemenliği olmuştur. Bu dönem insanların [aydınlarının] dilleri ketumiyetli, düşünceleri de tereddütle malûldür. Onların parçalanmış kişiliği kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Onlar, gerçekten inanmadıklarını, düşünmediklerini, hissetmediklerini, inandıklarının ve düşündüklerinin önüne koymuşlardır; yeni toplumsal ve siyasal zeminde böylece korunmaya çalışmışlardır. O dönemin aydınlarının yaşadıklarını sonuçta bir tür "kültürel şizofreni" olarak adlandırır ve Cumhuriyet aydınlarının kalbinde mazinin -ne denli görmezden gelinirse de- sürekli kanayan bir yara olduğunu söyler. Hüseyin Su, kabaca yarı aydın olarak nitelenebilecek "**kompleksli, bağlı, çekingan, taklitçi, karnından konuşan her cenahtan aydın**" tiplerini eleştirirken, 2007'de yayımlanan bir yazısında da Nazım Hikmet'in "Türkçeye verdiği emeği görmeyip bir zamanlar onun adı üzerinden düşmanca bir tutumla yurtseverlik yapan daha sonra ise siyasal bir araç olarak alıp okuyarak ne denli *Nazım sever* olduklarını ispat etmek suretiyle kendilerini meşrulaştırmak ikiyüzlülüğünü" gösterenleri de eleştirir.

Hüseyin Su'ya göre "egemen dünya dilinin karşısında kendi anlam dünyasına güvenini yitirmiş, bir türlü kendisinde konuşma cesareti bulamayan yerel, donanımsız, **ulusal muhafazakâr müslüman dilinin**" de ya susmak ya da her anlama gelebilecek şekilde yanlış konuşmak gibi iki uçlu mantık açmazları bulunmaktadır. Günümüzde ülkede el yordamıyla düşünme konusundaki aydın saplantısı da belirleyiciliğini hâlâ sürdürmektedir. Genel manada günümüz aydınları Osmanlı bakiyesi, misyon ve sorumluluk hissi sahibi aydınlarının aksine kendilerini yaşadıkları dünyada âdeta hiçbir şeyden sorumlu görmemektedir. (KY: 63, 64, 162-165, 178, 217, 229)

***

Hüseyin Su, **Kalemin Yüğü**'nde bir araya getirdiği yazılarında edebiyat bilim açısından tek bir eleştiri anlayışı veya bir şablondan hareket etmemiştir. Her bir yazarın eserlerini, "yazarın içinde bulunduğu inanç atmosferi, taşıdığı dünya görüşü ve paylaştığı sanat görüşü" bağlamlarında değerlendirip tenkit etmiştir. Yazılarında ele aldığı kalemleri, "düşünce yapılarını daha yakından ve haksızlık etmeden, övgü ve yergi seline kapılmadan, olduğu gibi anlamak" çabası içinde olmuştur. Yazar ve şairlerin, "okuyucu ve dinleyicilerinin akıllarından ziyade kalpleri ile olan ilgi ve mesafesine; onların söz kalıbına dökülen düşüncelerinden çok hâllerine ve duruşlarına yansıyan kişiliklerine"

odaklanmıştır. Yazarların “sözleri ile yaşantıları ve tercihleri arasında uyum ve bütünlük” gözetmiş, onlarda “sağlam bir politik duruş” aramıştır. Bu yüzden de aydınların milletin asli sorunları olan İslam, milliyetçilik, Kemalizm-Cumhuriyet rejimi, Osmanlıcılık, Batıcılık gibi netameli konularda -varsa- çelişkilerine ve çıkmazlarına odaklanmıştır.

Hüseyin Su'nun bu eserindeki yazı başlıkları, yazıların muhteviyatı kadar onun incelediği yazarlar, düşünürler ve şairler hakkındaki nihai yargılarını da yansıtmaktadır. Bu manada Hüseyin Su için Atasoy Müftüoğlu, **düşünce tabyasında bir bataryadır**. Sezai Karakoç, bir yenileyici yani -dini manada olmasa da- bir müceddittir, **bir uygarlık tasarımcısıdır**. Mehmet Akif, **bir karakter abidesi**; Muhammed İkbâl, **boyun eğmeyen ateşin dili**; Fethi Gemuhluoğlu, **sevaplar gibi güzel yaşamış birisi**; Nuri Pakdil, **muhafız bir entelektüeldir**. Cemil Meriç, **bir entelektüel tedirgin**; Ahmet Hamdi Tanpınar, **bir medeniyet krizi aydınıdır**. Nazım Hikmet, **Türkçenin sürgün şairi**; Kemal Tahir, **Türkiye'nin ruhunu arayan aydın**; Orhan Kemal, **bereketli toprakların yazarıdır**.

Söz ve yazıların etkisinin geçici olabileceğine, fakat muhatabının iç dünyasına nüfuz edebilen duruş sahibi kişiliklerin etkisinin ise kalıcı olduğuna inanan Hüseyin Su, *Kalemin Yükü*'nde bir araya getirdiği eleştiri yazılarında suya sabuna dokunan aydın duruşuyla, sözünü esirgememiştir. Nazım Hikmet bahsinde öteki yazılarından farklı olarak “Sırtını dönmek eylemi özgüvenden değil, korkudan kaynaklanır.”; “Tarih boyunca unutulup gidenler sürülenler değil, sürenler olmuştur.”; “Sürgünlüğün, mahrumiyeti ve hasreti kadar çoğaltıcı bir yanı da vardır” (KY: 155, 216) örneklerindeki gibi pek çok aforizmal ifadeye de yer vermiştir.

Hüseyin Su'nun burada ele aldığımız *Kalemin Yükü* adlı eserinin yanı sıra *Yazı ve Yazgı, Keklik Vurmak* adlı eserlerinde de onun kişiliğine ve sanat anlayışına ışık tutacak bilgiler yer almaktadır. Bu eserlerdeki birkaç yazıya da burada kısaca değinmek istiyoruz. *Yazı ve Yazgı*'nın “Silahlı Sayfalar” bölümünde yazarın dikkat çektiği konulardan birisi insanın kendisiyle ilgilenmemesi, kendisiyle yüzleşmemesidir:

“Çevremizdeki herkesi ve her şeyi kendi arzuladığımız için, nefsimizin hoşuna gidecek şekilde tanımlayıp tanıtırken, kendimizi tanımaya ve tanımlamaya; gözümüzün önündeki merteyi görmeye vakit bulamıyoruz; dahası buna gerek de duymuyoruz. Bize verilen hayatı düşünerek, içtenlikle ve ciddiyetle algılayamıyor ve yaşayamıyoruz. Hayatımız, doğrudan doğruya, kabataslak, basmakalıp ve yinelemelerden ibaret; orada, dışımızda ve bize yük olarak durup duruyor. İçtenlikle üzerine gidemediğimiz iççelişkilerimiz, bizi sürekli yaralayarak içimizde bir burgaç gibi dönüyor. Bizse bütün bunlardan âdeta habersizcesine, bireysel ve toplumsal etkenler tarafından sürekli kısırtılan içimizdeki hayvanın peşinden koşturuyoruz.” (YY: 16, 17)

Aynı yazıda hayatın özünü de “bir adanmışlık, bir bağlanma, net bir teslimiyet” olarak tanımlayan yazar, günümüzde Tanrı'ya giden helal yollarda barikatlar kurulmuş olduğunu; haramilerin yol kestiğini; varoluşundaki kutsallığı yitirenlerin aç kurtlar gibi şehre inip insanlığımıza, değerlerimize saldırdığını; inandığımız değerleri üzerimizde onurla taşıyamadığımızdan ve onları sahiplenmekten utandığımızdan, sınıksız sarıldığımız sevdiklerimizin ellerimizden kaçtığını; korkup kaçtıklarımızın da her yönden üstümüze üstümüze geldiğini ve varlıklarının gözümüzde büyüdüğünü belirtir. (YY: 18-20)

Hüseyin Su, *Yazı ve Yazgı*'nın ikinci bölümüne aldığı “**Neleri Nasıl Okurum?**” başlıklı yazıda da okuma programını, daha çok “okuma yazma izleklerinin, yazınsal ihtiyaçlarının ve düşünsel özellikleriyle de zaman itibarıyla de her zaman kısıtlı olan imkânlarının” belirlediğini söyler. “Her kitap kendi zamanında okunmalı” diyen Hüseyin Su, iki ay içinde okumak üzere ayırdığı kitapları ise kısaca şöyle tanıtır:

“*Sanatta Manevilik Üstüne*, Kandinsky: Henüz okundu ve çizilen yerlerin gözden geçirilme, notlandırılma süreci devam ediyor...”

Yağmur Akşamları, Selim İleri: İkinci kez okunan bir öykü kitabı..., Usta işi ve hem yağmurun hem de akşamın hüznünde damıtılmış öyküler...

Kıssaların Dili, Mustafa Öztürk: Tahkiye dilinin topraklarımıza, ruh, inanç ve insanîyet dünyamıza dair, aidiyet, gramatik, duyarlık örgüsü ve imkânlarının hangi bağlamda anlaşılması ve kurgulanması gerektiği hususunda tahkiyeyle uğraşan okurların ve yazarların görmeleri gereken bir kitap...

Okumak Yazmak ve Yaşamak Üzerine, Schopenhauer: Kısaca, bütünlükçü bir yazı ve yazar görüncesine ulaşmak isteyenler için yol azığı olacak bir kitap olduğunu düşünüyorum...

Batı Karşısında Asya, Daryus Şayegan: *Yaralı Bilinç*'in yazarının önemli bir kitabı... Altı yıl önce yayımlanmış. Bugüne dek okumadınızsa eğer, okumakta çok geç kaldığınızı düşünüp hayıflanabilirsiniz...

Edebiyat Kuramı, T. Todorov: Yalnızca yazınsal ilgi amaçlı zorunlu bir okuma olacaktır. Bir tür mesleki ve teknik okuma da sayılabilir...

Kitapla Direniş, Tomris Uyar. Öykü üzerine önemli yazılar içeren bir kitap... Tomris Uyar, yalnızca iyi bir öykücü değil, aynı zamanda öykü üzerine düşünen, hem de çok iyi ve sağlam düşünen bir yazardır..." (YY: 165-169)

***

Keklik Vurmak, otuz beş yıllık bir zaman içinde yazarla gerçekleştirilmiş elli söyleşi içinden seçilmiş yirmi beş yazıdan oluşmaktadır. Kitapta yer verilen söyleşilerde "sanat, edebiyat, yazarlık, öykü, şiirsellik, Hüseyin Su'nun yayıncılık hayatı, çocukluğu, öğrenim hayatı, memuriyeti, yazma ortamı ve hâli, yazarlığının başlangıcı ve beslediği kaynaklar; hayatında yer etmiş şehirler, sinema ve tiyatro ile ilgisi; Türk edebiyatında ocak dergiler, aydın sorunu ve sorumluluğu, öncü yazar ve şairler, geçmişi ve bugünüyle Türk öykücüsü, evrensellik, yerellik, gelenek, yenilik, Batılılaşma, İslam [öz değerler], İslamcılık, siyaset ve edebiyat, yabancılaşma, kadın, aşk, teknoloji [sosyal medya], Türkiye dışı Türk öykücülüğü, edebiyat kanonları, yazarın öykü adları, kitap adları, öykülerinde tema ve kurgu..." gibi pek çok konudan söz edilmektedir.

Bu yazılardan Nuriye Akman'ın gerçekleştirdiği söyleşide Hüseyin Su, bir sanatçının hangi türde yazarsa yazsın diğer **sanat türlerinin** dallarının imkânlarından tamamen bağımsız bir alanda ya da bir tür adasında sanat üretemeyeceğini; şiir olmaması durumunda sözün belki de bileysiz kalacağını ve sanatçıların da bu bileysiz sözü kullanmak durumunda kalacağını; [bir metinde gerçek manada şiirsellikten söz edebilmek için] şiirin imkânlarının metnin bütün hücrelerine sinmiş olmasının gerektiğini; "Şeytanla meleğin arasındaki mesafede gidip gelen varlığın hâline '**insanlık**' denildiğini; [iyi, gerçek] sanatçının tasvirle yetinmeyip **insani hâllerin** hepsindeki sırrılığı, estetik dokuyu görebilmesi ve gösterebilmesi gerektiğini; gerçek âşığın kendisine bir önem vermeyeceğini, sevgiliyi kendisi için sevmeyeceğini, yalnızca seveceğini, **gerçek aşkın** da bu olduğunu; bu manadaki aşkın vuslatla da son bulmayacağını söyler.

Hüseyin Su, yazı ve sanatın bir oyun ve oynaş olarak görülmemesi gerektiğini; **mükemmeliyetçiliği** de insanda ve tabiatta bulunan yalınlık ve sahihliğe sadakat olarak anladığını; sanatın iddiasının mütevazılığında olduğunu belirtir. Yazara göre ömrünün her yaşında şiire ihtiyaç hissedenden insanoğlunun **bunalım** denen duygusu da şiire olan ihtiyacının farkında olmayışından doğar. **Şiir ve öykü**, kimi zaman birbirine yaslansa da sonuçta kendileri olarak kalmalıdır. Yazar, bu söyleşide öykülerinde niçin olumsuz karakterlere yer vermediği sorusu üzerine de "Kâbilce hâllerin, Hâbilce hâllerden daha derin, hatta onlar kadar bile derin olduğunu düşünmüyorum. Kötülük sığıdır, sığılıktan doğar..." yanıtını verir.

İnsanın sürekli uyarılmaya ihtiyacı olduğunu, sanat ve edebiyatın da uyarıcı dillerin en önemlilerinden olduğunu; yazma sürecinin bir *terbiye ve öğrenme* süreci olduğunu ve olması gerektiğini vurgulayan yazar, bu söyleşide yazma anlayışı ve ilk karşılaşmada kendisinin karşısındakilerde **uyandırdığı izlenime** dair de şunları söyler:

“Dışarıdan bakan için çok durgun, hatta ağır. Girilemez, iletişim kurulamaz gibi görünür çoğuna. Uğultusu içindedir her zaman. Çığıltısını da uğultusunu da taşmamışsa eğer çoğu zaman kendisi dinler; bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu bilemez bir türlü...” (KV: 15-31)

Öykücü Mustafa Kutlu'nun 1999'da gerçekleştirdiği söyleşide de Hüseyin Su, **Ankara ve İstanbul**'un kendisi için neler ifade ettiğini, **çocukluğuna** dair, bir buçuk iki yaşlarında giydiği bir elbiseyi, rengi ve deseniyle hatırlayınca annesinin bu duruma şaşıtığını söyler. **Yazarken** “Bize ait bir sesi, bir makamı, bir duyarlılığı ve içörgüyü” aradığını vurgular. Bugün için iyi bir **sinema** seyircisi sayılmazsa da “Tahta sandalyeli, gazoz satılan sinemalarda her gün üç film” izlediği günlerde sinemalar daha mı sıcaktı diye düşündüğünü; **tiyatroyu** ise sinemaya göre kendisine daha yakın, daha sahici daha güven verici bulduğunu; İstanbul'da Şehir Tiyatrolarının, Ankara'da ise Devlet Tiyatrolarının oyun sezonlarını izlemeye çalıştığını söyler. Okuduğu kitapların mutlaka onun olması gerektiğini; **kitaba sahip olmayı** sevdiğini; okuyacağı kitabı öncelikle almaya çalıştığını; okuduğu kitabı kolay kolay elinden çıkarmadığını; çizdiği satırlarla, kıyısına düştüğü notlarla bir anlamda o kitabın artık kendi eseri hâline geldiğini düşünürcesine, kolay kolay kimseye vermediğini; aynı durumdaki başkasına ait bir kitabı da kolay kolay alıp okuyamadığını; o eser bulunabilir bir kitapsa almaya çalıştığını; bulması zor bir kitapsa sahaf sahaf bazen de yıllarca o kitabın peşine düştüğünü anlatır.

Hüseyin Su için **Ankara**, “Keçiören-Çankaya, Sincan-Kayaş arasında gidip gelen ve Kızılay'da **kesişen iki çizgiden, yoldan**” ibarettir. **İstanbul** ise “*çağırıcı ve ürkütücü, tahrik edici ve itici*” bir kenttir. İstanbul sevgisi de inadına sevmek gibi başka bir şeydir. Yazar, İstanbul'un **başkentliğini** ticari, siyasi, ekonomik, kültürel ve sanatsal alanların hemen hepsinde sürdürdüğünü düşündüğünü de belirtir. (KV: 97-109)

Lise öğrencisi Almina Bayrak'a verdiği söyleşide de Hüseyin Su, iyi bir **sanat eserinin** odağı ve bağlamı açısından son derece yoğun, güçlü ve sağlam; çoğaltılmaya elverişli oluşu açısından da başlangıcı ve bitişi itibarıyla son derece uçları açık ve eklenilebilir olduğunu; bir yazarın beyninden, kalbinden kazıyarak eser verdiğini; yazma eyleminin, [eser verme] doğum sancısının en çok ve yoğun biçimde hissedildiği bir düşünce süreci sonunda ortaya çıktığını söyler. Hüseyin Su, **aşk**ı da “sevenle sevilen arasında yaşanan hâller” olarak niteler. (KV: 408-412)

KAYNAKÇA

Su, Hüseyin. (2014). *Yazı ve Yazgı*, İstanbul: Şule Yayınları

Su, Hüseyin. (2014). *Kalemin Yüğü*, İstanbul: Şule Yayınları

Su, Hüseyin. (2015). *Keklik Vurmak*, İstanbul: Şule Yayınları

[https://www.yenisafak.com/yazarlar/omerlekesiz/Hüseyin Su'nun vedasını hecelerken...](https://www.yenisafak.com/yazarlar/omerlekesiz/Hüseyin%20Su'nun%20vedasını%20hecelerken...) 02.09.2014,
Erişim Tarihi: 28.10.2018